

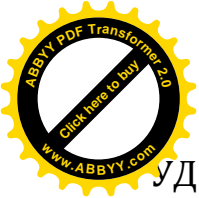
Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка
Інститут педагогіки та психології

Кафедра практичної психології

Методичні рекомендації
до написання
дипломної роботи з психології

спеціальність 7.03010301. Практична психологія

Суми
Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка
2011

УДК 159.9
ББК 72.85
Е 72

Рекомендовано до друку методичною радою Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка
(протокол № 10 від 30 травня 2011 р.)

Укладач:

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Інституту педагогіки та психології СумДПУ ім. А. С. Макаренка **Н. О. Єрмакова**

Рецензенти:

Т. Б. Тарасова – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології СумДПУ ім. А. С. Макаренка.

С. О. Ніколаєнко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВНЗ УАБС НБУ.

Е 72 Методичні рекомендації до написання дипломної роботи з психології (напрямок підготовки: 7.03010301. Практична психологія) / Уклад. Н. О. Єрмакова – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – 72 с.

Методичні рекомендації містять загальні положення про написання та оформлення дипломної роботи з психології (спеціальність – 7.03010301, практична психологія). Вказуються основні вимоги щодо порядку викладення матеріалу, підготовки робіт до захисту, критерії їх оцінювання. У додатках вміщено зразки оформлення певних структурних елементів дипломної роботи (титульної сторінки, змісту, списку використаних джерел), приклади відгуку наукового керівника.

Методичні рекомендації призначені для студентів V курсів, що навчаються за спеціальністю 7.03010301 Практична психологія, а також викладачів для здійснення ними керівництва дипломними роботами студентів.

УДК 159.9
ББК 72.85

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. Дипломна робота як вид кваліфікаційної роботи з психології. Основні вимоги та критерії оцінювання дипломної роботи з психології	6
1.1. Загальні відомості та вимоги до дипломної роботи	6
1.2. Програма дослідження.....	9
1.3. Структура і обсяг дипломної роботи з психології.....	11
1.4. Основні вимоги до оформлення дипломної роботи.....	13
1.5. Порядок захисту дипломної роботи.....	16
1.6. Критерії оцінювання дипломної роботи	18
РОЗДІЛ II. Основні етапи виконання дипломної роботи з психології	21
2.1. Визначення теми, об'єкта, предмета, мети, завдань та основних методів дослідження	22
2.2. Пошук інформації, робота з літературою та здійснення теоретичного аналізу проблеми дослідження	29
2.3. Експериментальне вивчення досліджуваної проблеми та опис результатів дослідження.....	39
2.4. Оформлення висновків проведеного дослідження	46
2.5. Підготовка дипломної роботи до захисту.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	51
Додаток А. Зразок оформлення індивідуального плану виконання дипломної роботи	51
Додаток Б. Орієнтовні теми дипломних робіт з психології для студентів – практичних психологів	52
Додаток В. Перелік тем дипломних робіт на 2011–2012 навчальний рік, затверджених кафедрою практичної психології	54
Додаток Г. Зразок оформлення титульної сторінки дипломної роботи	56
Додаток Д. Зразок оформлення змісту дипломної роботи.....	57
Додаток Е. Форма 4. Приклади оформлення бібліографічного опису наукових робіт	65
Додаток Ж. Зразок оформлення відгуку наукового керівника дипломної роботи та рецензії	67
Додаток З. Електронні інформаційні ресурси мережі Інтернет з проблем психології.....	68
Додаток К. Психологічні довідники, словники, енциклопедії.....	69

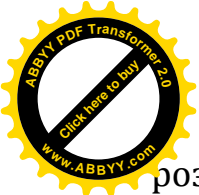

ПЕРЕДМОВА

Дипломна робота з психології є формою самостійної навчальної та науково-дослідної роботи. Вона повинна відображувати набуті студентами знання та практичні навички, результати досліджень з різних розділів психології. Вона виконується студентами впродовж навчального року під керівництвом досвідченого викладача-методиста випускової кафедри і має своїми завданнями: показати рівень сформованості умінь студентів організувати й планувати роботу, рівень оволодіння ними основами теоретичних і практичних знань із фундаментальних дисциплін психології (загальна психологія, вікова психологія й психологія розвитку, педагогічна психологія, соціальна психологія та ін.) та практичної психології (психодіагностика, психотерапія, психологічне консультування, основи психокорекції, психопрофілактика відхилень у поведінці, спеціальна психологія, патопсихологія та ін.), а також рівень оволодіння методами й технологіями практичної психології з різних напрямів роботи сучасного психолога.

Успішність виконання дипломної роботи з психології залежить не тільки від ґрунтовних знань з базових психологічних дисциплін. У рамках обраної теми студент повинен продемонструвати вміння опрацьовувати літературу, аналізувати різні джерела, робити обґрунтовані висновки, добирати необхідні методиками, проводити емпіричне дослідження, інтерпретувати та аналізувати отримані результати згідно даних, які існують у науковій та науково-методичній літературі, представляти результати виконаного теоретичного та емпіричного дослідження у вигляді наукових статей. Отже, робота потребує від кожного студента знань з основ методології наукового дослідження, творчого мислення, логіки аргументації та викладення особистої позиції до даної проблеми, професіоналізму та сумлінності. Проте саме цих навичок і умінь часто бракує студентам, які приступають до написання дипломної роботи. Незнання правил і прийомів наукової праці призводить до непродуктивних витрат сил і часу і, отже, до зниження якості роботи.

Мета пропонованих методичних рекомендацій – ознайомити студентів з методикою виконання дипломної роботи з психології. У них

роз'яснюються вимоги до цього виду науково-дослідних праць. Наведено поради щодо того, як вибрати тему й розробляти програму дослідження, добирати й вивчати літературу, виконувати дослідне завдання, писати й оформлювати текст, готуватися до захисту. В додатках вміщено зразки оформлення титульного аркуша, змісту й списку використаних джерел, правила їх бібліографічного опису, адреси ресурсів мережі Інтернет, присвячених питанням психології.

Методичні рекомендації виконано з урахуванням специфіки навчальної та наукової роботи з психології і призначено для студентів, які навчаються за спеціальністю 7.03010301 Практична психологія для написання ними дипломної роботи з психології, відповідають вимогам до положення про дипломну роботу (ОКР «бакалавр», «спеціаліст»), затвердженого на засіданні вченої ради Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка (протокол № 10 від 30 травня 2010 р.).

Методичні рекомендації також можуть бути використані студентами, які працюють у наукових гуртках або проблемних групах, при підготовці наукових доповідей і повідомлень, під час роботи над рефератами. Вміщені в рекомендаціях поради стануть у нагоді студентам, які працюють над кваліфікаційними завданнями та кваліфікаційними роботами, а також при написанні наукових статей.

РОЗДІЛ І. ДИПЛОМНА РОБОТА ЯК ВИД КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЇ. ОСНОВНІ ВИМОГИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЇ

1.1. Загальні відомості та вимоги до дипломної роботи

Дипломна робота виконується як окрема самостійна робота на завершальному етапі навчання студента за освітньо-професійною програмою підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» або «Спеціаліст».

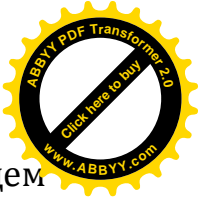
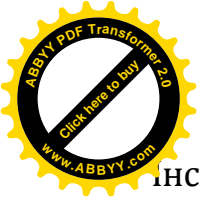
Дипломна робота є науково-практичною роботою студента-випускника, яка містить актуальні науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати та наукові положення і свідчить про спроможність дипломника самостійно проводити наукові дослідження в обраній галузі знань.

Мета дипломної роботи полягає у вивченні проблеми, сутність якої відображена в назві дослідження.

Своїми **завданнями** дипломна робота має: показати рівень сформованості умінь студентів організувати й планувати роботу, рівень оволодіння ними основами теоретичних і практичних знань із фундаментальних дисциплін психології (загальна психологія, вікова психологія й психологія розвитку, педагогічна психологія, соціальна психологія та ін.) та практичної психології (психодіагностика, психотерапія, психологічне консультування, основи психокорекції, психопрофілактика відхилень у поведінці, спеціальна психологія, патопсихологія та ін.), а також рівень оволодіння методами й технологіями практичної психології з різних напрямів роботи сучасного психолога.

Специфікою дипломних робіт з практичної психології є те, що, орієнтовані на викладення результатів *констатувального* експерименту, вони повинні містити рекомендації і до проведення *формульовального* експерименту в галузі практичної психології (наприклад, розвивальні програми, програми психокорекції, програми просвітницько-профілактичної роботи тощо).

Тема дипломної роботи повинна бути узгоджена з керівником і затверджена на засіданні кафедри практичної психології, ученою радою

Інституту та затвердженою наказом ректора університету разом з прізвищем наукового керівника до 15 жовтня поточного навчального року.

Науковим керівником дипломної роботи призначають провідного фахівця у певній галузі знань, який у межах виділених навчальних годин систематично консулює студента, перевіряє роботу, допомагає у підготовці до захисту та надає письмовий відгук.

Виконання дипломної роботи проводиться за *індивідуальним планом*, схваленим кафедрою практичної психології. Плани-проспекти дипломних робіт подаються у жовтні поточного навчального року і розглядаються на засіданні кафедри практичної психології не пізніше 15 жовтня поточного навчального року.

Студент-дипломник впродовж двох тижнів після затвердження теми повинен погодити з науковим керівником індивідуальний план виконання дипломної роботи, неухильно його дотримуватись, самостійно опрацювати та систематизувати бібліографічні джерела з досліджуваної проблеми; організувати та виконати експериментальну частину роботи, звітувати про хід виконання роботи на випусковій кафедрі, своєчасно подати на розгляд кафедри якісно оформлену дипломну роботу.

Індивідуальний план підготовки дипломної роботи включає відомості про тему роботи (дату і номер протоколу її затвердження), дату затвердження індивідуального плану, термін подання студентом роботи на кафедру, завдання по виконанню роботи (аналіз наукової і науково-методичної літератури, написання розділів, загальне редагування тексту роботи тощо), терміни виконання роботи (попередній захист, подання закінченого варіанту роботи до деканату) (Додаток А).

Дипломна робота студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» є науковим дослідженням. Обрана тема роботи узгоджується з керівником і затверджується на засіданні кафедри. *Тема* дипломної роботи, як правило, повинна відповідати інтересам студента, бути пов'язана з науково-дослідною діяльністю кафедри практичної психології Інституту педагогіки і психології СумДПУ ім. А. С. Макаренка, узгоджена з керівником і затверджена на засіданні кафедри практичної психології, ученої ради Інституту та затвердженою наказом ректора університету разом з прізвищем наукового керівника до 15 жовтня поточного навчального року.

Тематика дипломних робіт щорічно коригується з урахуванням набутого досвіду, побажань наукових керівників, рекомендацій членів державної екзаменаційної комісії. Орієнтовний перелік тем (Додаток Б) щорічно коригується і затверджується на засіданні кафедри. Тема, обрана студентом самостійно, уточнюється та конкретизується разом з керівником дипломної роботи. У процесі виконання дипломної роботи допускається зміна теми дипломної роботи.

Виконання дипломних робіт визначається графіком. Науковий керівник дипломної роботи у межах виділених навчальних годин систематично консультує студента, перевіряє роботу, допомагає у підготовці її до захисту та надає письмовий відгук.

За умов відсутності студента під час захисту або отримання ним незадовільної оцінки під час захисту, студент має право на *повторний захист роботи* за цією або новою темою (згідно рішення комісії ДЕК) у встановленому деканатом Інституту порядку, але не пізніше ніж через 3 роки.

Орієнтовний *обсяг* дипломної роботи з психології – 50–75 сторінок основного тексту (без списку використаних джерел і додатків). Оцінка за виконання дипломної роботи виставляється у залікову книжку студента та записується у додаток до диплома по закінченню навчання.

Дипломна робота виконується *державною мовою індивідуально кожним студентом* і повинна містити *титульний аркуш, зміст, вступ, основну частину, загальні висновки, список використаних джерел, додатки* (за необхідності). У роботі необхідно стисло, логічно, точно, послідовно і аргументовано викладати зміст і отримані результати дослідження, обов'язково посилатися на праці авторів і джерела, з яких запозичино матеріали або окремі результати. За достовірність відомостей, фактичного матеріалу, висновків безпосередню відповідальність несе студент.

Примірник оформленої відповідно до вимог дипломної роботи подається студентом на кафедру практичної психології Інституту педагогіки і психології СумДПУ ім. А. С. Макаренка у вигляді спеціально підготовленого рукопису, здійсненого за допомогою комп'ютерного набору, у переплетеному вигляді не пізніше 5-ти днів до її захисту.

Після захисту дипломні роботи впродовж двох тижнів передаються науковим керівником на тривале зберігання до бібліотеки СумДПУ імені А. С. Макаренка, де усі бажаючі можуть із ними ознайомитися.

1.2. Програма дослідження

Запорукою успішного виконання дипломної роботи є добре продумана *програма* дослідження. Вона складається з двох частин – теоретико-методологічної й експериментальної. *Теоретико-методологічна* частина містить докладне, чітке й завершене визначення об'єкта, предмета й проблеми дослідження, формулювання його мети, гіпотези і конкретних завдань, *експериментально-методична* частина – характеристику методів і методик дослідження, опис експериментальної бази дослідження, кількісний та якісний аналіз отриманих результатів, включаючи методи статистичної обробки, обґрунтування методичних рекомендацій або розробка психокорекційної програми, виходячи з проведеного дослідження.

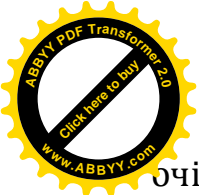
Об'єктом дослідження є частина об'єктивної реальності або знань про неї, що створює проблемну ситуацію, на яку спрямовано увагу дослідника. *Об'єктом* психологічного дослідження виступає психічне явище, що вивчається.

Предмет психологічного дослідження – це певна частина, властивості або відношення об'єкта. Предмет дослідження визначає межі вивчення об'єкта, вказує на ті конкретні аспекти, які ставить в поле свого зору дослідник. Об'єкт та предмет співвідносяться як загальне і часткове. В об'єкті виокремлюється та його частина, яка дістає наукового пояснення. Вона і виступає предметом дослідження. Предмет дослідження визначає тему курсового дослідження і виноситься на титульний аркуш як назва роботи.

Визначення предмета неможливо провести поза зв'язку з якоюсь певною системою наукових поглядів. Обрана концепція визначає спрямованість дослідження: мету, завдання, обумовлює методологічну позицію дослідника, а звідси і застосовувані методи.

Проблемою дипломного дослідження є теоретичне чи фактичне питання, що вимагає розв'язання і формулюється як результат глибокого аналізу попередніх досліджень (літературного огляду). Вона пов'язана з удосконаленням предмета дослідження.

Розв'язання проблеми є *метою* дипломної роботи. Мета повинна бути пов'язана з предметом, об'єктом дослідження і з шляхом досягнення

очікуваного результату. Отже, мета дає уявлення про орієнтовні результати, які мають бути викладені й обґрунтовані в роботі. Мета роботи конкретизується в її основних завданнях. Як правило, в дипломній роботі формулюють три-чотири таких *завдання*. Зміст і характер завдань залежать від специфіки роботи, але здебільшого вони передбачають вивчення сутності, структури, законів функціонування або розвитку об'єкта, розкриття способів його вдосконалення, розробку практичних рекомендацій. Головний критерій постановки завдань: від загального до конкретного, завдання повинні відповідати визначеній меті роботи, розкривати та деталізувати її. Як правило, завдання подаються у формі перерахування (з'ясувати..., описати..., здійснити..., вивчити..., встановити..., дослідити..., розробити..., дібрати...тощо).

Одним з елементів теоретико-методологічної частини програми є *гіпотеза* або обґрунтоване *припущення*, що висувається для пояснення певних фактів, явищ, процесів, і потребує підтвердження або спростування. Спираючись на певні теоретичні концепції, дослідник висуває припущення, здатне, на його погляд, заповнити наявний дефіцит інформації з даної проблеми. Дослідницька гіпотеза є науково обґрунтованим твердженням імовірнісного характеру про сутність досліджуваних явищ.

Експериментально-методична частина програми спрямована на уточнення й перевірку гіпотези. В ній описуються й обґрунтовуються методи та методики дослідження, які забезпечують повне й достовірне розв'язання поставлених дослідником завдань. Обґрунтування методик полягає в доведенні їх адекватності предмету й завданням дослідження, достатності й раціональності. Зазначена частина програми містить також характеристику експериментальної бази дослідження, кількісну та якісну обробку отриманих результатів, їх узагальнення та обґрунтування. Останнім елементом цієї частини програми повинно бути обґрунтування практичних рекомендацій з досліджуваної проблеми або розробка психокорекційної програми (блоків психокорекційних вправ), виходячи з результатів проведеного дослідження.

1.3. Структура і обсяг дипломної роботи з психології

Дипломна робота складається з титульного аркуша, змісту, вступу, основної частини, висновків і списку використаних джерел. Вона також повинна мати додатки, які містять допоміжний матеріал.

На *титульному аркуші* мають бути зазначені: назва відповідного міністерства якому підпорядковано вищий навчальний заклад, назва університету та інституту; назва кафедри, на якій виконано роботу; тема роботи; прізвище, ім'я й по батькові виконавця; назву роботи; шифр і найменування напряму підготовки (спеціальності); науковий ступінь і посада, прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника; місто і рік виконання роботи (дод. В).

У *змісті*, який є остаточно відкоригованим планом дипломної роботи, перелічують заголовки всіх її структурних частин, зокрема вступу, розділів та підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків у тій послідовності, в якій вони подаються в тексті, і вказують сторінки, на яких вони починаються (дод. В).

У *вступі* коротко обґрунтовують вибір теми, її актуальність, висвітлюють сучасний стан дослідження наукової проблеми та її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження, стисло викладають програму дослідження, вказують основні етапи, методи дослідження, зазначають, у чому полягає теоретичне та практичне значення роботи, вказують дані щодо апробації результатів дослідження, подають загальну інформацію щодо структури та обсягу роботи. Повний перелік компонентів вступу полягає у такій послідовності: актуальність теми, мета, припущення, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, етапи дослідження, експериментальна база дослідження, теоретичне значення, практичне значення одержаних результатів, апробація результатів роботи, загальні відомості про структуру та обсяг роботи.

Основна частина дипломної роботи складається з розділів та підрозділів. Кожний розділ починають з нової сторінки. У кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів.

Основну частину, як правило, поділяють на *теоретичну* й *практичну*.

У *теоретичній* частині дається критичний аналіз опрацьованої студентом наукової літератури та виділяються теоретичні положення, які були вихідними при виконанні практичної частини. У цій частині також обґрунтовується необхідність здійснення певних дослідницьких розвідок. Закінчується розділ (підрозділ) коротким резюме щодо необхідності продовження дослідження.

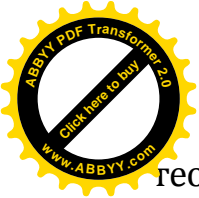
Практична частина містить опис методики виконання дослідницького завдання, кількісний та якісний аналіз його результатів, розробку практичних рекомендацій або психокорекційну програму, складену на основі отриманих результатів. При здійсненні аналізу отриманих результатів необхідно приділити увагу підтвердженню їх достовірності внаслідок здійснення їх порівняння з аналогічними результатами інших дослідників.

У *висновках* стисло, переважно у формі тез або нерозгорнутих, лаконічно сформульованих тверджень, має бути зазначено, що зроблено, яких висновків дійшов студент при розробці проблематики дослідження. Висновки формулюються відповідно до завдань роботи.

Список використаних джерел містить опрацьовані студентом вітчизняні та зарубіжні праці з психології та суміжних з нею наук, на які він посилається у своїй роботі. Його слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Список використаних джерел повинен налічувати у дипломній роботі не менше 30 джерел. Список використаних джерел необхідно здійснювати згідно до державних стандартів. У додатку Г вміщено відповідний зразок оформлення бібліографічного опису наукових робіт за ДСТУ.

Дипломна робота повинна містити *додатки* з допоміжним матеріалом: проміжними розрахунками, таблицями результатів статистичної обробки, текстами використаних психодіагностичних методик, протоколами їх аналізу, допоміжними ілюстраціями (рисуноками, фотографіями), психокорекційними розробками тощо.

Обсяг дипломної роботи становить 50–75 сторінок основного тексту (без списку використаних джерел і додатків). На виклад основної частини роботи відводиться, як правило, 20–25 сторінок (по 25–30 сторінок на

георетичну і експериментальну частини), на вступ і висновки – по 3-5 сторінок. Список використаних джерел і додатки до обсягу дипломної роботи не зараховуються, хоча вони й мають спільну нумерацію з рештою роботи.

Дипломна робота повинна бути грамотно написана й охайно оформлена.

Зброшуровану дипломну роботу подають науковому керівникові не пізніше ніж за два тижні до захисту для надання ним відгуку на виконану під його керівництвом роботу. До захисту не допускаються роботи, що негативно оцінені керівником, і роботи, в яких відгук відсутній.

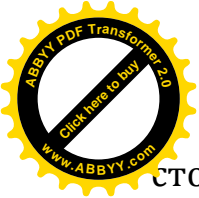
У *відгуку* наукового керівника повинні бути відображені обґрунтування актуальності теми та її наукове і практичне значення; ставлення студента до роботи в процесі її виконання, його виконавська дисциплінованість, сумлінність, ступінь самостійності, творчості та ініціативності студента під час вирішенні завдань, пов'язаних з виконанням дипломної роботи, вміння студента працювати з науковою літературою, його здатність узагальнювати матеріали і робити логічно обґрунтовані висновки, можливість рекомендувати роботу до захисту (додаток Ж).

Не пізніше ніж за тиждень до захисту зброшуровану дипломну роботу подають рецензенту для надання ним рецензії. Роботи, що негативно оцінені рецензентом, допускаються до захисту. Державна екзаменаційна комісія повноважна оцінювати таку роботу вище, якщо студент-дипломник довів своїм захистом упередженість ставлення рецензента. Дипломні роботи, в яких відгук відсутній, до захисту не допускаються

1.4. Основні вимоги до оформлення дипломної роботи

(Згідно Положення про дипломну роботу (ОКР «бакалавр», спеціаліст»), затвердженого на засіданні вченої ради СумДПУ ім. А. С. Макаренка (протокол № 7 від 22 лютого 2010 р)

1. Дипломну роботу набирають на комп'ютері і роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210×297 мм) через 1,5 інтервали комп'ютерного набору тексту до 29-30 рядків на

сторінці 14 кеглем. Поля виставляють таких розмірів: ліве – 25-30 мм, праве – 15 мм, верхнє і нижнє – по 20 мм. Кегель друку повинен бути чітким, щільність тексту – однаковою.

2. Текст основної частини дипломної роботи поділяють на розділи та підрозділи. Заголовки структурних частин дипломної роботи: «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ», «ВИСНОВКИ», «ДОДАТКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» – друкують великими літерами симетрично до набору. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

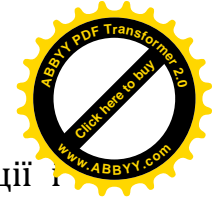
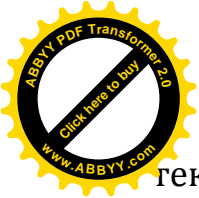
3. До загального обсягу дипломної роботи не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Однак всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають суцільній нумерації.

4. Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, рисунків (діаграм), таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою дипломної роботи є титульна, яка включається до загальної нумерації сторінок роботи. На титульній сторінці номер не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

5. Такі структурні частини дипломної роботи, як зміст, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Всі сторінки, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ». Після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

6. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу.

7. Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в дипломній роботі безпосередньо після

тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

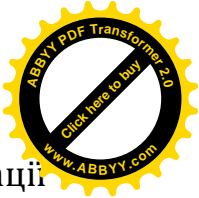
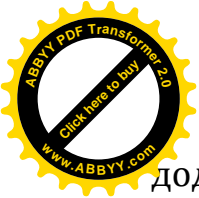
8. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі роботи подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

9. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Після цього назва таблиці. (Дод.) Якщо в розділі роботи одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. Якщо частина таблиці переноситься на іншу сторінку, слово «Таблиця» і її номер вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть: «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовж, табл. 1.2».

10. Формули в роботі (якщо на них є посилання в тексті) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

11. Під час написання дипломної роботи студент повинен посилатися на джерела, включені до бібліографії за текстом. Після згадування про них у квадратних дужках вказують номер, під яким вони зазначені в переліку, наприклад, [13] або [15, 9]. Якщо ж посилаються на кілька джерел, між ними ставиться крапка з комою, наприклад, [6; 12] або [1 – 7].

При посиланні на розділи, пункти, ілюстрації, таблиці, формули, рівняння, додатки зазначають їх номери (зокрема: «у розділі 2», «відповідно до 2.3», «рис. 1.3.», «за формулою (3.1)», «у рівнянні (1.12)», «у

додатку Б», «у табл.1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації потрібно вказувати скорочено слово «дивись» (див.).

12. *Додатки* оформлюють як продовження дипломної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку посилань на них у тексті роботи. Кожний додаток починається з нової сторінки. Він повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично до тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток ___» і велика літера, що позначає додаток, наприклад, додаток А. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

13. *Список використаних джерел* повинен містити бібліографічні описи використаних джерел і розміщується перед додатками. До бібліографічного опису вносять закони України, Укази Президента України, постанови виконавчих і розпорядчих органів, статті, монографії, матеріали Інтернет сайтів тощо. Відомості про джерела, включені до списку, необхідно подавати з обов'язковим наведенням назв праць відповідно до чинних вимог ВАК України (див. додаток Е).

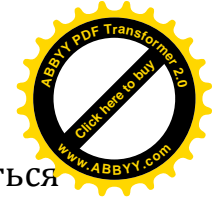
1.5. Порядок захисту дипломної роботи

1. Порядок захисту дипломних робіт встановлюється «Положенням про державні екзаменаційні комісії» і відбувається на засіданні Державної екзаменаційної комісії відповідно до списків студентів, допущених до захисту, оприлюднених не пізніше як за 5 днів до дати захисту.

2. Дата захисту визначається графіком навчального процесу і засідань Державних екзаменаційних комісій, що затверджується ректором, і доводиться секретарем ДЕК до відома голови, членів ДЕК, студентів.

3. До ДЕК перед початком захисту дипломних робіт подаються такі документи: зведена відомість про виконання студентом навчального плану і отримані ним оцінки, дипломна робота з відгуком наукового керівника та рецензією фахівця відповідної кваліфікації, індивідуальний навчальний план студента. Можуть бути представлені інші матеріали, що характеризують наукову і практичну цінність виконаної дипломної роботи.

4. Захист дипломної роботи відбувається за участю не менш як половини складу ДЕК з обов'язковою присутністю голови комісії. Під час

захисту ведеться протокол засідання ДЕК. Процедура захисту складається з представлення головою ДЕК дипломника та теми його дослідження, доповіді студента, відповідей на запитання голови і членів ДЕК, інших осіб, які присутні на захисті, відповідей студента на зауваження рецензента. За умов відсутності рецензента і/або наукового керівника зміст рецензії і відгук наукового керівника оголошує секретар ДЕК. Загальний час захисту не повинен перевищувати 25 хв. на одного студента.

5. Час виступу дипломника із презентацією результатів роботи на засіданні ДЕК не повинен перевищувати 10 хв. Виступ має бути стислим, конкретним, з використанням ілюстративного матеріалу – мультимедійних слайдів, плакатів, додаткового матеріалу. У доповіді студент має розкрити актуальність теми, об'єкт і предмет дослідження, мету, завдання та методи дослідження, структуру роботи, основні положення змісту, отримані результати дослідження, висновки роботи. У доповіді необхідно наголошувати, що саме є самостійним доробком дипломника.

6. Оцінка дипломних робіт проводиться за чотирибальною шкалою на основі результатів захисту роботи, рецензії та відгуку наукового керівника. Оцінка за дипломну роботу не перескладається. У процесі визначення оцінки враховується: змістові аспекти роботи (актуальність, якість аналізу наукових джерел, реальні практичні рекомендації, ступінь самостійності в аналітичній та експериментальній роботі, відповідність оформлення вимогам), якість захисту роботи (уміння стисло й чітко викласти результати дослідження, захищати свої думки, погляди, загальний рівень підготовки студента та представлення презентації). Результати захисту дипломних робіт оголошуються у день проведення державного іспиту після оформлення протоколів ДЕК.

7. Рішення ДЕК щодо оцінки знань, виявлених під час підготовки та захисту дипломної роботи, а також присвоєння випускникові кваліфікації та видання диплома про освіту державного зразка приймається ДЕК на закритому засіданні відкритим голосуванням більшістю голосів членів комісії, що брали участь у засіданні. За однакової кількості голосів – голос голови є вирішальним. ДЕК приймає рішення про присвоєння кваліфікації кожному студенту окремо.

1.6. Критерії оцінювання дипломної роботи

Згідно Положення про дипломну роботу (ОКР «бакалавр», «спеціаліст»), затвердженого на засіданні вченої ради СумДПУ ім. А. С. Макаренка (протокол № 7 від 22 лютого 2010 р.), представлено наступні критерії оцінювання дипломної роботи.

Оцінка «відмінно» (90–100 А). Дипломна робота виконана і оформлена відповідно до вимог, містить елементи наукової новизни, має практичне значення, доповідь дипломника логічна і стисла, проголошена вільно, зі знанням справи, відгук і рецензія позитивні, відповіді на запитання членів ДЕК правильні і повні. На можливі зауваження рецензента відповіді обґрунтовані.

Оцінка «добре» (89–85 В, 84–75 С). Тема дипломної роботи розкрита, але наявні окремі недоліки: структура не повністю відображає зміст, є невідповідність між завданнями та висновками, окремі зауваження в рецензії та відгуку, доповідь дипломника логічна, проголошена вільно. Відповіді на запитання членів ДЕК в основному правильні, але не досить повні, оформлення роботи в межах вимог. Відповіді на можливі зауваження рецензента недостатньо обґрунтовані.

Оцінка «задовільно» (74–65 D, 64–60 E). Тема дипломної роботи в основному розкрита, але наявні недоліки змістового характеру: нечітко сформульована мета роботи, зміст має виражений неточний характер, добір інформаційних матеріалів не завжди доцільний, рекомендації обґрунтовані непереконливо, рецензія і відгук містять окремі зауваження, на які студент недостатньо чітко відповідає, не всі відповіді на запитання членів ДЕК правильні або повні. Є зауваження до оформлення дипломної роботи.

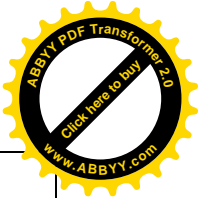
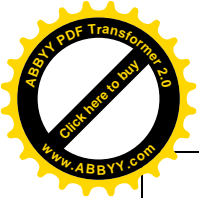
Оцінка «незадовільно» (59–35 Fx, 34–1 F). У дипломній роботі не досягнуто поставленої мети. Основні завдання не розв'язані. Виклад матеріалу у розділах нелогічний, непослідовний. Відсутній критичний огляд сучасних літературних джерел. Аналіз виконаний поверхово, безсистемно. Оформлення роботи не відповідає встановленим вимогам. Відповіді на запитання членів ДЕК неточні, неповні або взагалі відсутні.

На основі визначених критеріїв, пропонується наступний баловий розподіл оцінювання дипломної роботи з психології:

Баловий розподіл оцінювання дипломної роботи з психології

Елементи роботи, які підлягають оцінюванню	Критерії оцінювання	Кількість балів
1	2	3
Вступ	– обґрунтування актуальності досліджуваної проблеми для сучасної психологічної науки, констатація наявності досліджень з проблеми;	5
	– визначення програми дослідження – об'єкта, предмета, мети, завдань, гіпотези (чіткість формулювання, логічність, відповідність і взаємовідповідність);	5
	– опис методів дослідження, їх відповідність меті та завданням.	5
Всього:		15
Теоретична частина	– глибина здійснення теоретико-методологічного аналізу досліджуваної проблеми у зарубіжній і вітчизняній психології;	5
	– логічність викладання матеріалу, наявність сформульованих власних думок;	5
	– наявність аналізу сучасних наукових досліджень з обраної проблеми;	5
	– достатня кількість наукових джерел з проблеми та доцільність їх використання	5
Всього:		20
Експериментальна частина	– описання методичного забезпечення експериментального дослідження;	5
	– правильність здійснення кількісного аналізу отриманих даних;	5
	– ґрунтовність здійснення кількісного аналізу отриманих даних;	5
	– якість представленої психокорекційної програми, практичних рекомендацій.	5
Всього:		20

1	2	3
Висновки	– відповідність сформульованих висновків поставленим завданням; – аргументованість та ґрунтовність висновків.	5 5
Всього:		10
Література	– наявність сучасних актуальних джерел з досліджуваної проблеми (журнальні публікації та монографії за останні 5 років); – відповідність та оформлення списку використаних джерел бібліографічним вимогам та цитування правилам.	2 3
Всього:		5
Оформлення роботи	– відповідність положенню та вимогам до оформлення дипломних робіт.	5
Всього:		5
Захист роботи	– глибина усвідомлення програми дослідження (предмет, об'єкт, мета, завдання, гіпотеза, методи та методики), актуальності обраної проблеми для сучасної психологічної науки; – вільне володіння теоретичними та практичними знаннями з дослідженої проблеми; – обґрунтованість, правильність і повнота відповідей на запитання та зауваження рецензента та членів комісії	5 5 5
Всього:		15
Апробація роботи	– наявність публікації статей, тез доповідей, виступів на науково-практичних конференціях за результатами дипломної роботи	10
Всього:		10
Всього:		100

РОЗДІЛ II. ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЇ

Процес виконання будь-якої дипломної роботи складається з кількох організаційно автономних, але взаємопов'язаних за змістом етапів (рис. 1), кожен з яких буде розглянуто у цьому розділі окремо. Усвідомлення завдань, які мають бути вирішені на різних етапах, дасть уявлення про загальну логіку виконання роботи, дасть змогу скласти добре продуманий план дослідження, налагодити самоконтроль. Проте слід підкреслити: незважаючи на те, що виконання дипломної роботи з психології охоплює згадані етапи, єдиної, уніфікованої схеми цього процесу не існує. Послідовність дослідницьких кроків зумовлена ступенем складності проблеми, що вивчається, специфікою поставленої мети, характером зібраного фактичного матеріалу тощо. Наприклад, в результаті накопичення фактів під час виконання практичної частини може виникнути потреба повернутися до вже опрацьованих літературних джерел, поглянути на них під новим кутом зору або знайти й проаналізувати додаткову літературу.

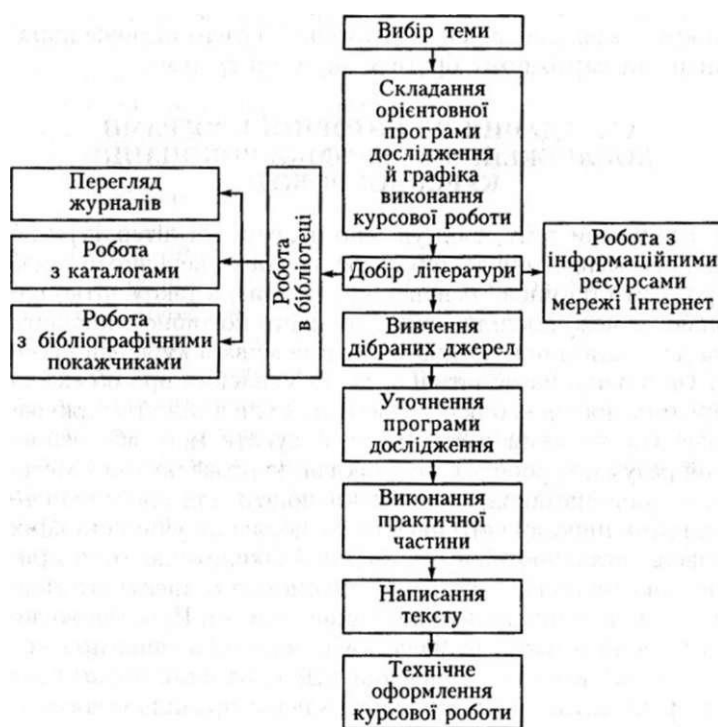

Рис. 1. Етапи виконання дипломної роботи

Ознайомлення із загальною логікою виконання роботи істотно полегшить визначення послідовності дослідницьких кроків у кожному окремому випадку.

Відзначимо *конкретизовані стадії організації та проведення психологічного дослідження*, результати якого повинні бути надані у дипломній роботі з практичної психології:

- вивчення літератури з проблематики з практичної психології, що потребує вивчення та психологічної допомоги;
- визначення проблеми, яка є недостатньо вивчена у контексті проблематики й спрямованості на практичну психологію;
- конкретизація проблеми у об'єкті та предметі дослідження;
- розроблення гіпотези дослідження;
- теоретичне обґрунтування дослідження, розробка базових положень роботи;
- розробка методики констатувального дослідження;
- проведення дослідження;
- здійснення кількісного та якісного аналізу вихідних даних;
- формулювання висновків відповідно до результатів констатувального дослідження;
- розробка елементів формувального дослідження (просвітницько-профілактичної, психокорекційної програми, методичних рекомендацій);
- формулювання загальних висновків.

2.1. Визначення теми, об'єкта, предмета, мети, завдань та основних методів дослідження

Вибір теми – достатньо важливий та відповідальний етап підготовки дипломної роботи. Тема повинна бути актуальною, мати теоретичну та практичну значущість, відповідати сучасному стану та перспективам розвитку психологічної науки, пов'язаною з науково-дослідною діяльністю кафедри практичної психології Інституту педагогіки і психології СумДПУ ім. А. С. Макаренка, а також – відповідати інтересам студента, його можливостям проведення відповідних психологічних досліджень. Отже, вдало обрана тема, яка відповідає усім вищевказаним критеріям, великою мірою сприятиме успішному виконанню дипломної роботи.

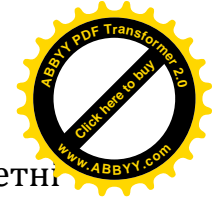
Для полегшення вибору кафедра практичної психології пропонує студентам перелік орієнтовних тем дипломних робіт з психології (див. додаток Б). Запропонований перелік тем носить узагальнений характер і вимагає **обов'язкового** уточнення. Таке уточнення відбувається у процесі консультування із науковим керівником під час роботи за індивідуальним планом (див. додаток А), який складається на початку виконання роботи. Після ознайомлення з літературними джерелами, відповідно до інтересів студента, його досвіду, можливостей, а також – можливостей експериментальної бази дослідження, тема дипломної роботи з психології набуває остаточного формулювання.

Остаточно визначившись із темою, студент переходить до наступного етапу – опрацювання *методологічного апарату* роботи, який описується у *вступі* до дипломної роботи. Вступ розкриває сутність і стан наукової проблеми, її значущість, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Тому особливу увагу у ньому слід приділити послідовному висвітленню таких компонентів методологічного апарату, як *актуальність* теми роботи, її *об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання, методи* та *етапи* дослідження, *теоретичне* та *практичне значення* дослідження.

Актуальність у перекладі з латинської визначає основну важливість, зокрема, соціальну, практичну значущість проблеми, що розглядається. Формулюючи **актуальність дослідження**, слід звертати увагу на його значущість для суспільної ситуації в цілому, на зв'язок проблеми дослідження із сучасною науковою думкою, на можливі застосування результатів дослідження у практиці та перспективи для подальших досліджень. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним: достатньо кількох речень, в яких коротко формулюється сутність проблеми. Також важливо перерахувати авторів, які займалися дослідженнями теми, що вивчається у дипломній роботі, та вказати на ті аспекти, які ще недостатньо висвітлені у сучасній психологічній науці.

Від доведення актуальності обраної теми логічно перейти до **формулювання об'єкту, предмету, гіпотези та мети дослідження**.

Об'єкт дослідження вказує на явище або процес, що вивчається у дипломній роботі.

Предмет визначає межі вивчення об'єкта, вказує на ті конкретні аспекти, які ставить у поле свого зору дослідник.

При визначенні *об'єкту* та *предмету* необхідно врахувати наступне:

- об'єкт у психологічному дослідженні – це процес або явище, що породжується проблемною ситуацією й обирається для вивчення;
- об'єкт дослідження є ширшим поняттям стосовно предмета;
- *предмет* дослідження міститься у межах об'єкту як вузька, чітко окреслена частина психологічної реальності, яка безпосередньо досліджується;
- *предмет* дослідження визначає тему курсового дослідження і виноситься на титульний аркуш як назва роботи;в
- *визначення предмета* неможливо провести поза зв'язку з якоюсь певною системою наукових поглядів. Обрана концепція визначає спрямованість дослідження: мету, завдання, обумовлює методологічну позицію дослідника, а звідси і застосовувані *методи*.

При визначенні об'єкта та предмета дослідження можна скористатись наступними рекомендаціями:

1. Об'єкт дослідження – навчальна діяльність школяра, процес психічного розвитку у конкретному віковому періоді, то предметом дослідження можуть стати певні психологічні фактори, механізми, закономірності.

2. Об'єкт дослідження – психічні процеси, то предметом можуть стати структура, взаємозв'язки, механізми.

3. Об'єкт дослідження – психічні стани, то предметом будуть особливості їх прояву, причини та механізми виникнення, наслідки.

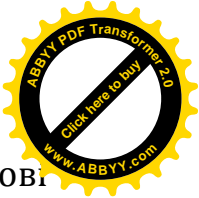
4. Об'єктом дослідження виявляються психічні властивості, то предметом можуть стати індивідуальні особливості, прояви, фактори та механізми розвитку, зв'язок з іншими властивостями.

Наведемо *приклад* сформульованих об'єкта та предмета дослідження відповідно до теми.

Тема: *особливості самооцінки у підлітків-сиріт.*

Об'єкт дослідження: *самооцінка у підлітковому віці.*

Предмет дослідження: *особливості самооцінки у підлітків-сиріт.*

Гіпотеза дипломної роботи з психології – це зроблене на основі аналізу наукових джерел, власних умовиводів та спостережень або запозичене з інших досліджень *припущення* про основні результати дослідження. Гіпотеза повинна бути такою, що перевіряється (доводиться або спростовується) за допомогою методів наукової психології. Для цього судження вірогідного характеру, які в ній містяться, повинні бути чіткими та конкретними. Бажано визначити експериментальні і математико-статистичні критерії, при яких дослідник може однозначно стверджувати: підтвердилася гіпотеза чи ні. Доказ гіпотез ґрунтується на фактах, аргументах і процедурі логічних висновків.

Наведемо приклад сформульованої *гіпотези*.

Тема: *особливості самооцінки у підлітків-сиріт.*

В основу дипломної роботи покладається припущення про те, що у підлітків-сиріт переважає неузгоджена самооцінка.

Мета дослідження – це *запланований результат*, тому вона повинна містити твердження про орієнтовні результати, які мають бути обґрунтовані в роботі. Мета роботи звичайно формулюється як: «Вивчити...», «Виявити...», «Розглянути...», «Визначити...», «Дати характеристику...», «Довести...». Наведемо вдалий узагальнений перелік типових результатів наукової і практичної роботи, очікуваних у психології, який може бути використаний при визначенні мети дипломної роботи (і взагалі під час проведення будь-якого психологічного дослідження):

1. Вивчення психічного явища.
2. Опис психологічного феномена.
3. Вивчення структури психічного явища (або чинників, що впливають на нього).
4. Виявлення психологічних відмінностей у досліджуваних, які відносяться до різних груп.
5. Виявлення взаємозв'язку психічних явищ у досліджуваних.
6. Вивчення динаміки вікового розвитку певних психічних процесів, властивостей, станів.
7. Вивчення змін психічного явища в певних умовах, наприклад, у результаті корекційної роботи.
8. Узагальнення, класифікація, типологізація певних даних.

9. Розробка і апробація (або адаптація) методики наукового дослідження.

10. Розробка або адаптація до нових умов психодіагностичної процедури.

11. Розробка або адаптація до нових умов методики консультування, корекційної або розвиваючої психологічної роботи.

Мета дослідження відображає спрямованість дослідження і конкретизується у завданнях. Мета та завдання узгоджуються з темою дослідження, його предметом, об'єктом та гіпотезою.

Наведемо приклад сформульованої мети та завдань дипломної роботи за вищезгаданою темою «Особливості самооцінки у підлітків-сиріт».

Мета: дослідження розвитку самооцінки у підлітковому віці дітей в школах-інтернатах.

Завдання:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення проблеми самооцінки підлітків.

2. Визначити чинники, що впливають на формування неадекватної самооцінки підлітків шкіл-інтернатів.

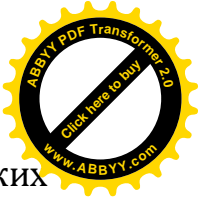
3. Експериментально вивчити рівень самооцінки підлітків-сиріт, здійснивши кількісний та якісний аналіз отриманих результатів у досліджуваній групі.

4. Розробити рекомендації щодо профілактики формування неадекватної самооцінки у підлітків-сиріт.

5. Дібрати вправи для корекції самооцінки підлітків шкіл-інтернатів.

Зазначимо, що у тексті дипломної роботи слова *актуальність дослідження, предмет, об'єкт, гіпотеза, мета, завдання* пишуться з абзацу та виділяються жирним шрифтом.

Методологічний апарат дослідження також включає *методи дослідження та етапи* його організації, загальний опис яких також може бути представлений у вступі. Подається перелік використаних методів та етапів дослідження після викладення завдань. Перераховувати методи потрібно відповідно до змісту роботи, коротко зазначаючи, що саме вивчалось тим чи іншим методом – це дасть змогу пересвідчитися в адекватності саме цих методів дослідження.

Проведення наукового дослідження передбачає використання таких *методів*: теоретичний аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури з проблематики дослідження, спостереження, бесіди, анкетування, контент-аналіз, вивчення досвіду роботи, інтерв'ю, діагностичні методи, методи статистичної обробки емпіричних даних тощо.

Наведемо *приклад* представлення основних *методів* та *етапів* дослідження відповідно до розглянутої теми «Особливості самооцінки у підлітків-сиріт».

Методи дослідження:

- *аналіз, порівняння, узагальнення теоретичних та експериментальних даних з проблеми;*
- *спостереження, що сприяло більш детальному вивченню поведінки підлітків;*
- *стандартизовані опитувальники та проєктивні методики, що дозволили діагностувати рівні прояву самооцінки підлітків-сиріт.*

Етапи дослідження:

Дослідження проводилося у III етапі впродовж грудня–травня 2009–2010 рр.

На I етапі (грудень–січень) проводився аналіз стану розробки проблеми самооцінки у зарубіжній і вітчизняній літературі.

На II етапі (лютий–березень) здійснення експериментального вивчення самооцінки підлітків-сиріт.

На III етапі (квітень–травень) узагальнювалися результати експериментальної роботи, відбувалося їх оформлення у вигляді тексту дипломної роботи.

Бажано також здійснити короткий опис експериментальної бази дослідження, який доцільніше у вступі вміщувати після описання основних етапів дослідження, *наприклад*, відповідно до теми «Особливості самооцінки у підлітків-сиріт»:

Експериментальна база дослідження: *підлітки-сироти 5, 7, 8 класів Сумської загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів для дітей сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування імені С. П. Супруна. Загальна кількість досліджуваних -19, з них учнів 5 класу – 5хлопчиків, 7 класу – 6 дівчаток та 2 хлопця, 8 класу – 3 дівчинки і 3 хлопця.*

Будь-яке наукове дослідження також повинно містити певну *практичну значимість*, яка полягає у рекомендаціях щодо використання результатів дослідження практичними психологами або іншими особами – учасниками навчально-виховного процесу (вчителями, вихователями, батьками, учнями), керівниками, суб'єктами організаційної діяльності тощо. В дипломній роботі потрібно продемонструвати новітню, здобуту під час дослідження інформацію і можливості її використання у психолого-педагогічній та іншій практиці.

Наведемо приклад представлення у вступі практичного значення роботи відповідно до розглянутої теми «Особливості самооцінки у підлітків-сиріт».

Практичне значення роботи: *Отримані результати можуть використовувати вчителі, вихователі інтернату при роботі з підлітками для покращення навчання та виховання дітей. Також – психолог для здійснення корекційно-розвиваючої роботи.*

Апробація роботи. Студент повинен пам'ятати, що для претендування на високу оцінку ним повинна передбачатися **обов'язкова апробація** дипломної роботи у вигляді *виступу* з доповіддю на науково-практичній конференції та *публікації статті* та/або *тез доповіді* у збірці студентських наукових робіт, матеріалів науково-практичних конференцій тощо, про що він подає інформацію у вступі після описання практичного значення роботи.

Наведемо *приклад* представлення у вступі даних про *апробацію* дипломної роботи відповідно до розглянутої теми «Особливості самооцінки у підлітків-сиріт».

Апробація результатів дипломної роботи. *Основні теоретичні положення та результати експериментального дослідження дипломної роботи доповідалися на студентській науковій конференції та висвітлені в науковій статті «Особливості самооцінки підлітків шкіл-інтернатів», надрукованій у збірнику наукових статей студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка «Дні науки – 2010».*

Після даних про апробацію бажано подати інформацію про структуру і обсяг роботи, чим і завершити вступ, *наприклад*:

Структура і обсяг дипломної роботи:

Дипломна робота складається із вступу, 2-х розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел з 40 найменувань, 4 додатків на 5 сторінках. Основний зміст викладено на 45 сторінках комп'ютерного набору, містить 4 таблиці, 4 малюнки, загальним обсягом 6 сторінок. Повний обсяг роботи – 52 сторінки.

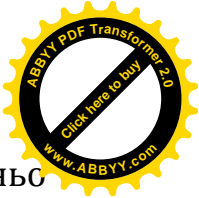
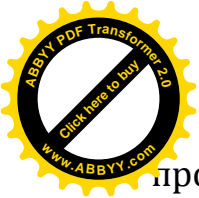
Рекомендований загальний обсяг опису методологічного апарату дослідження, його експериментальної бази, практичної значущості, даних про апробацію і структуру роботи, який здійснюється у вступі, – 3-5 сторінок. Проте, **слід звернути особливу увагу**: чим раніше та змістовніше буде визначено основні складові методологічного апарату дослідження, тим швидше буде з'ясована логіка та послідовність дій, необхідних для виконання та захисту дипломної роботи. Водночас, необхідно бути готовими до того, що, оскільки в процесі практичного виконання ці компоненти методологічного апарату дослідження набувають уточнення та конкретизації, то, можливо, в процесі роботи їх потрібно буде дещо видозмінювати.

2.2. Пошук інформації, робота з літературою та здійснення теоретичного аналізу проблеми дослідження

Після того як тема роботи вибрана й осмислена, потрібно проаналізувати стан розробки визначеної проблеми сучасною психологічною наукою та з'ясувати, які методи використовували для її вивчення інші дослідники. Для цього слід дібрати наукову літературу за темою дослідження.

Студент, який починає написання дипломної роботи, зазвичай уже має невеликий список літературних джерел. Це література, рекомендована викладачем до відповідної лекції і науковим керівником. Проте цих джерел, як правило, недостатньо для написання дипломної роботи. Необхідну літературу студент повинен розшукувати самостійно. Наприклад, підказати потрібну літературу можуть списки використаної літератури, наведені в кінці журнальних статей і монографій.

Добираючи літературу за темою дипломної роботи, слід шукати не тільки праці з теорії проблеми, а й публікації про досвід роботи над цією

проблемою. Слід також пам'ятати, що, крім інформації, яка безпосередньо стосується теми дипломної роботи з психології, слід ознайомитися з літературою зі споріднених спеціальностей (філософії, педагогіки, соціології), аналіз якої може бути корисним при розробці окремих питань теми. Наукові праці з теми дослідження можна знайти в бібліотеці та в електронній інформаційній мережі Інтернет.

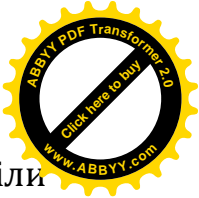
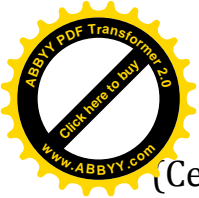
Робота в бібліотеці

Доцільно почати пошук літератури з перегляду бібліотечних *систематичних* каталогів, які містять відомості про те, які праці з тієї чи іншої галузі знань є в бібліотеці. Студент також може звернутися до предметного каталогу. В *предметних* каталогах картки розміщено в алфавітному порядку предметних слів – тем, яким присвячено книжку, так, як це робиться в енциклопедіях.

Слід також ознайомитися з систематичною *картотекою газетно-журнальних статей*, яка є в кожній бібліотеці. Однак такі картотеки відображають далеко не кожну статтю, надруковану в журналах, тому не варто обмежуватися роботою з картотекою. Потрібно переглянути наукові й науково-методичні журнали, в яких можуть бути надруковані наукові праці з теми дослідження («Вопросы психологи», «Психологический журнал», «Мир психологии», «Практична психологія та соціальна робота», «Педагогіка і психологія», «Психолог», «Новые исследования в психологии», «Обдарована дитина» тощо). Пошук статей з теми дослідження рекомендуємо починати з перегляду покажчика статей, опублікованих у журналі впродовж певного року. Такий покажчик друкується в кінці останнього номера журналу за кожен рік видання.

Зауважимо, що знайомство з самими текстами журнальних статей доцільно починати з останніх років видання, щоб у першу чергу познайомитися із сучасним станом проблеми та вивчити останні бібліографічні огляди по темі.

Одним із джерел інформації про наукові праці з тієї чи тієї проблеми є бібліографічні покажчики, які видає Книжкова палата України. Студент може скористатися такими виданнями, як «Літопис книг», «Літопис журнальних статей» (див. розд. 37 «Народна освіта. Виховання. Навчання. Організація дозвілля»), Український реферативний журнал «Джерело»

(Серія 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво; див. розділи «Філософські науки. Психологія»). «Літопис книг» та «Літопис журнальних статей» вміщують бібліографічний опис друкованих видань. Український реферативний журнал «Джерело» також містить реферати.

Поряд з картковими каталогами все більше поширення в бібліотеках одержують електронні каталоги, що суттєво полегшують пошук інформації з теми.

Робота з електронними інформаційними ресурсами

Доступ до мережі Інтернет значно розширює географію пошуку літературних джерел, зокрема дає змогу знаходити й використовувати публікації в іноземних наукових і науково-методичних журналах. Студент, який має можливість працювати в мережі Інтернет, може ознайомитися з текстами дисертацій, авторефератів, наукових статей або наукових повідомлень, які є в бібліотеках України або інших країн, на серверах закордонних університетів, не відходячи від екрана свого комп'ютера. Він може, наприклад, відвідати Національну бібліотеку України ім. В. І. Вернадського (НБУВ), на сервері якої розміщена велика кількість електронних документів у повному текстовому режимі, зокрема повних текстів авторефератів кандидатських дисертацій, опублікованих після 1998 р. Адреса електронної бібліотеки НБУВ – <http://www.nbu.gov.ua/>. Пошук авторефератів можна здійснювати шляхом введення у відповідний рядок прізвищ авторів дисертаційних робіт, слів із назв і текстів анотацій дисертаційних робіт, шифрів спеціальностей наукових працівників, галузей науки, року публікації автореферату дисертації.

На жаль, переважна більшість наукових праць, репрезентована в мережі Інтернет у повному текстовому режимі, доступна на комерційних умовах, проте деякі з них можна читати безоплатно. Останніми роками кількість таких документів продовжує збільшуватися. В додатку Ж вміщено назви, адреси та короткі анотації електронних ресурсів мережі Інтернет – вітчизняних та зарубіжних електронних наукових і науково-методичних журналів, фондів електронних бібліотек, документів зарубіжних університетів, які можуть стати у пригоді студентові під час роботи над дипломною.

Складання списку літературних джерел

Знайдену друковану літературу та електронні інформаційні ресурси слід одразу записати в окремий зошит або на спеціальні картки. Нехтування цим правилом призводить до витрат великих зусиль і часу на наступних етапах роботи, коли виникає необхідність повернутися до праці, або в процесі написання тексту дипломної роботи. Опис кожного джерела має бути дуже ретельним, зі збереженням потрібної повноти й послідовності.

Із двох запропонованих способів складання списку літературних джерел науковці надають перевагу картковій системі. Вона зручніша в користуванні, адже дає змогу швидко й легко класифікувати записи за різними принципами (алфавітним, тематичним, хронологічним), а також додавати нові джерела та вилучати непотрібні.

Картки для запису літературних джерел можна виготовити зі стандартного аркуша паперу (краще цупкого), склавши його вчетверо і потім розрізавши по лініях згину. Розмір таких карток – 12,5 x 7,5 см. На картці, поряд із повним бібліографічним описом літературного джерела, бажано вказати, де воно зберігається (наприклад, методичний кабінет, читальний зал, абонемент). Це дасть можливість у разі необхідності швидко знайти потрібну працю.

Зворотний бік картки має залишатися чистим. На ньому, після попереднього ознайомлення з працею, занотовують висновки щодо доцільності опрацювання окремих розділів або всієї роботи, вміщують коротку анотацію праці (рис. 2).

Монографія. Докладно розглядається поняття суб'єкта життя, наголошується на важливості визнання самоцінності для розв'язання внутрішніх протиріч особистості.

(!) Окремий підрозділ присвячено основним життєвим стратегіям особистості.

(с. 122 – 125).

Рис. 2. Зворотний бік картки з описом книги К. О. Абульханової-Славської (Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.)

Складений список літератури необхідно показати науковому керівникові і разом з ним намалювати план вивчення літературних джерел: визначити наукові праці, які потребують ґрунтовного вивчення й критичного аналізу, і матеріал, який достатньо тільки переглянути. Водночас визначають роботи, які слід одразу вилучити зі списку. До таких можуть належати популярні статті, що не мають наукової цінності.

Вивчення дібраних джерел

Вивчення літератури доцільно починати з праць загального, оглядового характеру: відповідних розділів підручників і навчальних посібників, у яких матеріал викладено в найбільш доступній формі. Такий підхід дає змогу спочатку ознайомитися з коротким і найбільш загальним викладом теми, зосередити увагу на основних питаннях. Усвідомивши логіку теми, можна переходити до спеціальних, вужчих досліджень.

Вивчення книжки або статті складається з кількох послідовних кроків (рис. 3). Читати наукову працю слід починати із *загального ознайомлення* з нею, під час якого з'ясовуються її проблематика, основні питання й висновки. Якщо це **книжка**, слід звернути увагу на титульний лист (де і коли видана), прочитати анотацію, переглянути зміст, який розкриє її побудову й дасть уявлення про зміст її розділів. Потім треба прочитати *передмову*, де йдеться про призначення книжки, про завдання, поставлені автором, та *післямову*, в якій викладено висновки дослідження. Слід також погортати книжку, звертаючи увагу на *мову*, авторську *манеру викладу*, особливості зовнішнього *оформлення*, розглянути *таблиці*, прочитати *примітки*. Якщо вивчається **наукова стаття** або **наукове повідомлення**, треба спочатку прочитати *резюме*, *відомості про автора*, *перший* та *останній абзаци*. Попередній перегляд дасть змогу отримати уявлення про коло питань, що розглядаються в науковій праці, і визначити спосіб подальшої роботи з нею, зокрема вирішити, чи потрібно читати її всю, чи достатньо ознайомитися з окремими розділами, сторінками, що читати передусім.

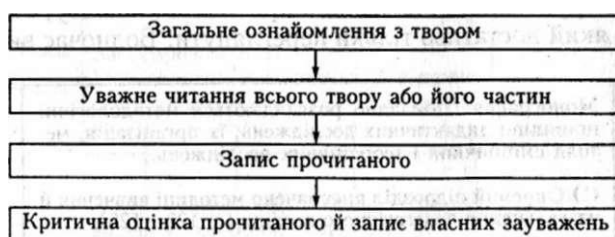

Рис. 3. Процес вивчення наукової праці

Чітко визначивши *мету вивчення* наукової праці, тобто усвідомивши, яку саме інформацію слід отримати в результаті вивчення, можна братися до *читання* книжки або статті. Під час читання необхідно уважно стежити за думкою автора, відділяючи *головні положення* від *доказів* та *ілюстративного матеріалу*. Для цього потрібно навчитися виділяти в тексті формулювання мети і конкретних завдань дослідження, теоретичне обґрунтування, гіпотезу, теоретичну й експериментальну перевірку гіпотези, факти, емпіричні й теоретичні узагальнення, опис методики дослідження, висновки. Читання має супроводжуватися *критичним аналізом* матеріалу: порівнянням позиції автора праці з міркуваннями інших учених, її аналізом з погляду головних методологічних принципів, аналізом логіки дослідження, обґрунтованості вибору методів дослідження, методичної грамотності проведення дослідження, повноти викладу матеріалу тощо.

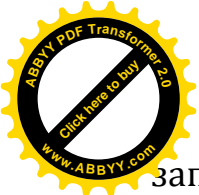
Якщо книжка або журнал є власністю студента або студент працює з ксерокопією, потрібно читати з *олівцем* або *маркерами* різних кольорів, підкреслюючи слова, фрази, виділяючи абзаци і ставлячи проти них умовні позначки або занотовуючи в лаконічній формі свої зауваження. Кожний науковець має власні умовні позначки, однак можна рекомендувати такі широковживані помітки:

! – повна згода з текстом; ? – незгода з автором, сумнів; ?! – подив;

NB – дуже важливо; **V** – важливо; ~ – цікаво, може стати в пригоді.

Якщо в тексті трапляються невідомі або не зовсім зрозумілі терміни, слід з'ясувати їх значення, звернувшись до словників або довідників загального чи спеціального призначення. У **додатку К** вміщено інформацію про психологічні довідники, словники, енциклопедії, які можна використовувати для опанування довідковою інформацією з психологічної тематики. Потрібно взяти за правило – не залишати незрозумілим жодного слова, жодної фрази.

Читання наукової праці обов'язково супроводжується записами. По-перше, це дає змогу краще запам'ятати зміст прочитаного. По-друге, ведення записів, якщо воно не є простим переписуванням, дасть можливість узагальнити опрацьований матеріал, оцінити різні погляди на досліджувану проблему і сформулювати свою думку про неї. По-третє,

записи прочитаного є незамінними під час підготовки тексту дипломної роботи, основною частиною якого є критичний аналіз літератури з обраної теми. Здійснення такого аналізу потребує від дослідника високої сумлінності у передачі чужих думок, положень, висновків, адже він не має права перекручувати ці думки або приписувати їх комусь іншому. Ось чому без записів у науковій роботі не обійтись.

Існують різні види записів. Вибір якогось одного з них залежить від мети роботи й характеру джерела.

Найкоротшою формою запису прочитаного є *план* – послідовний перелік питань, які розглядаються в науковій праці. Він може бути простим і розгорнутим. Основне його призначення – допомогти пригадати зміст і структуру книжки або статті.

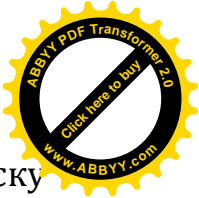
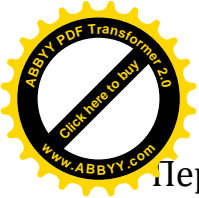
Є два способи складання плану: один – робота над ним під час читання, другий – складання плану після ознайомлення з книжкою або статтею. У другому випадку план послідовніший, коротший і дає можливість підсумувати виконану роботу.

Ще одна коротка форма запису – *анотація*, або дуже стислий виклад змісту наукової праці. Анотація пишеться після того як книжка або стаття повністю прочитана і глибоко проаналізована.

На анотацію схоже *резюме*. На відміну від анотації, яка коротко характеризує зміст твору, резюме зосереджується на його висновках і має оцінний характер. Резюме й анотація можуть використовуватися разом з іншими формами запису, наприклад виписками.

Складнішою і досконалішою формою записів є *тези*, тобто чітко сформульовані основні положення прочитаної праці, переважно без доказів, пояснень та ілюстрацій.

Широковживаними є *виписки з прочитаного* окремих положень, фактів. Їх роблять під час читання або після його завершення у формі цитати або вільного викладу. Якщо виписки роблять у формі цитат, то особливу увагу слід зосередити на їх точності, ретельно звірити з оригіналом і обов'язково вказати сторінку, з якої робиться виписка. Наприклад, «Як зазначає Л.А. Петровська: «Тривожність звичайно підвищена при нервово-психічних і важких соматичних захворюваннях, а також у здорових людей, що переживають наслідки психотравми» [13, 75].

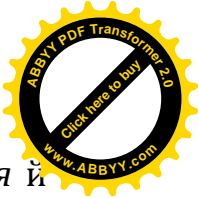
Перше число у квадратних дужках означає номер джерела із списку використаної літератури, друге – номер сторінки, яка містить цитату.

Найдосконалішою формою записів є *конспект*. На відміну від виписок, у яких фіксуються окремі висновки, думки або факти, конспект відображає весь зміст книжки. Він містить тези, що становлять його основу, лаконічні записи роздумів, доказів, фактичного матеріалу та виписки у формі цитат. Ступінь повноти і подробиці конспектування можуть бути різними, але в будь-якому разі, перш ніж почати конспектувати, слід скласти загальне уявлення про книгу чи статтю, добре обдумати й зрозуміти прочитане. При конспектуванні записують лише основні положення праці, їх логічне та фактичне обґрунтування. Конспектувати особливо важливі положення рекомендується словами автора у формі цитат, узявши їх у лапки і зазначивши в дужках сторінку.

Хоч би яку форму записів студент обрав, він має робити їх зрозумілими, короткими і достатньо повними, щоб не довелося вдруге повертатися до першоджерела.

Для записів можна використати *спеціальний зошит* або *окремі стандартні аркуші* паперу. Поряд із записом **обов'язково** – щоб потім не забути – вказують *джерело* (автора, назву праці, місце видання, видавництво, рік видання і номер, за яким ця праця зберігається у бібліотеці, щоб у разі потреби її було легко знайти), *сторінку*, з якої робиться виписка, а також – *номер пункту* з плану дипломної роботи або *проблему*, з яким співвідноситься виписка.

Записи в зошитах легко оформлювати, вони займають мало місця, їх зручно брати з собою, але важко поповнювати новими матеріалами, критичними зауваженнями тощо. Тому значно зручніший конспект, написаний на окремих листках. Із нього легко взяти окремі записи, його можна доповнити новими висновками. Перевага конспекту на окремих листках полягає також у тому, що він дає змогу класифікувати зібраний матеріал за розділами роботи, що значно полегшує користування ними. Проте ведення записів на окремих аркушах потребує більшої організованості, адже їх можна загубити. Потім аркуші групують за темами і зберігають у окремих файлах папки або, нумеруючи і скріплюючи, – у окремих паперових папках, на яких пишуть назву теми та відповідний пункт плану дипломної роботи.

За будь-якого способу ведення записів слід залишити *широкі поля* й *писати на одному боці аркуша*, щоб супроводжувати виписки з літератури записами своїми роздумів і суджень з того чи того питання, робити необхідні помітки і, в разі необхідності, доповнення. Подібні записи роблять на полях або на зворотному боці аркуша. Пізніше до них можна буде додати спостереження і фактичні дані, одержані в процесі виконання експериментального дослідження, які підтверджують або спростовують висновки авторів прочитаних праць.

Уся опрацьована наукова література повинна бути узагальнена у теоретичному розділі дипломної роботи. Орієнтовний список опрацьованих джерел дипломної роботи повинен складати не менше 40.

Етап ознайомлення з літературою має завершитися її **критичним аналізом**, який виявить повноту й глибину її вивчення, виокремить ті аспекти проблеми, які є предметом полеміки різних дослідників, питання, що чекають свого вирішення, а також оцінить висновки та рекомендації щодо їх розв'язання. Такий аналіз дає змогу ще раз уточнити об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми включає стислий виклад теорії та історії вивчення проблеми дослідження, характеристику і порівняльний аналіз існуючих поглядів на проблему та шляхи її наукового дослідження. У ньому виділяються теоретичні положення, які є вихідними при виконанні практичної частини, обґрунтовується необхідність здійснення експериментального дослідження. Теоретичний аналіз подається у першому розділі дипломної роботи. Наприклад, «Розділ 1. Теоретичний аналіз проблеми тривожності в молодшому шкільному віці». У розділі виділяються підрозділи: 1.1, 1.2, 1.3... і т. п.

Правильно проведений теоретичний аналіз висвітлює стан проблеми дослідження в цілому. При його здійсненні крім короткої історії питання необхідно означити найбільш відомі у світовій психології підходи до розв'язання проблеми дослідження, а також сучасний (за останні 5 років), стан досліджень в цій галузі, зокрема, у вітчизняній психології. Наведемо *основні вимоги до здійснення теоретичного аналізу досліджуваної проблеми*:

– починати виклад думки потрібно із вступних речень, наприклад: «Перш ніж розглянути питання визначення поняття впевненості у

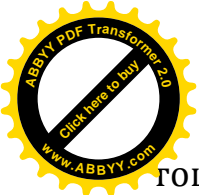
психології, приділимо увагу філософському аналізу та осмисленню зазначеного феномену. Надважливого значення набула категорія «впевненості» в працях відомих філософів». Після чого об'єктивно, точно, ясно і лаконічно виразити власну думку або суть поглядів дослідника, логічно її обґрунтувавши, посилаючись на цитати з опрацьованих наукових джерел з проблеми дослідження. Закінчується виклад думки коротким резюмуванням типу: «Виходячи з цих досліджень, можна вважати, що впевненість – це властивість особистості, ядром якої виступає позитивна оцінка індивідом особистісних навиків і здібностей як достатніх для досягнення цілей і задоволення потреб»;

– викладення матеріалу має бути не у вигляді набору фактів та цитат, а давати обґрунтований посиланнями авторський аналіз пропонованих підходів;

– у структуруванні матеріалу слід виходити з логіки розкриття проблеми дослідження;

– бажано закінчити теоретичний аналіз короткими, чітко сформульованими висновками: перерахуванням уже досліджених аспектів проблеми, результатів досліджень, постановкою дискусійних питань, виділенням недостатньо вивчених аспектів. Слід зауважити, що висновки повинні включати стислий опис теоретичних концептів, на яких автор дипломної роботи будує власне емпіричне дослідження.

Необхідно зазначити, що теоретичний аналіз проблеми дослідження дипломної роботи з психології повинен здійснюватися в науковому стилі і відповідати нормам професійної мови. Особливу увагу слід звернути при використанні матеріалу підручників, науково-популярних книг і статей: вони пишуться в іншому жанрі. Стилїстика наукової мови вимагає при здійсненні теоретичного аналізу використовувати *стійкі структури* і *штампи*, які звичайно використовуються у наукових текстах. Наприклад, «Дослідник вважає (переконує, стверджує, виокремлює, розглядає, наголошує, доводить тощо)...», «На думку вченого...», «Виходячи з поглядів авторки...», «Таким чином...», «Отже...», «Цікавою з точки зору нашого дослідження є думка про...», «Коллектив вітчизняних авторів відзначає, що..», «У переважній більшості робіт в якості провідної функції явища, що вивчається, визначаються...», «Підсумовуючи розмірковування про...»

гощо. Слід також пам'ятати, що у науковому писемному мовленні не використовується особовий займенник першої особи однини «я». Виклад, як правило, ведеться від третьої особи. Наприклад, «Спираючись на дослідження вчених (Е. Еріксона, Б. Злівкова, Д.Марсія), ми визначили структуру особистісної ідентичності, яка включає наступні компоненти: афективний, емоційно-ціннісний та поведінковий».

2.3. Експериментальне вивчення досліджуваної проблеми та опис результатів дослідження

Опис експериментального вивчення досліджуваної проблеми здійснюється у другому розділі дипломної роботи з психології. Назва розділу цього розділу повинна відповідати змісту матеріалу, що викладається, наприклад: «Експериментальне вивчення психологічних особливостей асертивності у підлітковому віці», «Практичний аналіз становлення складових особистісної ідентичності у ранньому юнацькому віці», «Особливості та чинники подружніх конфліктів у молодих сім'ях».

Рекомендується наступна *структура* цього розділу:

1. Опис методичного забезпечення дослідження.
2. Аналіз результатів проведеного дослідження.
3. Характеристика психокорекційної програми (блоку дібраних психокорекційних вправ тощо) за результатами констатувального експерименту.
4. Характеристика практичних рекомендацій за результатами констатувального експерименту.

Експериментальне дослідження проходить у три *етапи*: підготовчий, основний, заключний. Наведемо загальну *схему експериментального вивчення досліджуваної проблеми*.

I. Підготовчий етап

1. Постановка проблеми

Проблемою є теоретичне чи фактичне питання, що вимагає розв'язання і формулюється як результат глибокого аналізу попередніх досліджень (літературного огляду).

2. Планування дослідження

Визначається послідовність дій, вибирається адекватний задачам методичний арсенал, визначається досліджувана вибірка.

II. Основний етап.

1. Збір даних.
2. Отримуються первинні дані.

III. Заключний етап.

1. Обробка даних.

Здійснюється кількісна обробка даних: первинна та вторинна (статистичний аналіз підсумку первинної обробки).

2. Отримання результатів.
3. Інтерпретація результатів.

Інтерпретація (теоретична обробка) результатів забезпечує перетворення результатів в емпіричні знання та отримання на цій базі теоретичного знання. Інтерпретація передбачає пояснення й узагальнення.

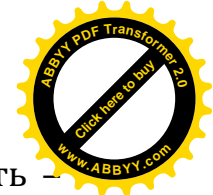
4. Здійснення рекомендацій до проведення формульованого експерименту (розробка психокорекційної програми, методичних рекомендацій тощо).

5. Висновки.

Завершується наукове дослідження формулюванням загальних висновків, в яких указується, чи розв'язані задачі, чи досягнута мета, в кінцевому рахунку – чи розв'язана проблема.

Опис результатів дослідження. У другому розділі повинні бути представлені: постановка проблеми дослідження та опис програми і загальної методики дослідження; результати проведеного автором емпіричного дослідження. *Перший підрозділ* цього розділу містить чітке формулювання проблеми дослідження, об'єкту, предмету, мети, гіпотези, задач дослідження; обґрунтування плану, опис методичних особливостей та вибірки емпіричного дослідження. Ця частина дипломної роботи повинна логічно йти за матеріалом попереднього розділу та пояснювати структуру подальшого викладення матеріалу. Повинні бути коротко, але вичерпно описані:

- досліджувані (респонденти) – їх вік, стать, інші, важливі з точки зору даного дослідження характеристики; загальна кількість та принципи відбору досліджуваних тощо.

Вибірка дослідження повинна моделювати генеральну сукупність – бути репрезентативною по відношенню до тієї категорії людей, яка вивчається. Чисельність вибірки досліджуваних для емпіричного дослідження повинна забезпечувати доказовість положень, які захищаються в роботі.

Залежно від цілей і можливостей вона може варіюватися. Виходячи з методів математичної обробки, рекомендується, щоб чисельність порівнюваних груп була не менш 30-35 людей.

- використовувані методики. У випадку адаптації чи розробки автором нової методики необхідно представити всі результати її психометричної оцінки (показники валідності, надійності та ін.) Плануючи методики і процедури експериментального дослідження, важливо щоб їх кількість була достатньою для реалізації поставлених завдань дослідження: не можна сказати, що 3 методики гірше, ніж 10 – потрібно враховувати їх якість, обсяг, адекватність поставлених меті, завданням

- методи обробки та аналізу даних. Коротко описуються використовувані методи математичної обробки даних з посиланням на відповідні літературні джерела (довідники, підручники, ін.), а також на комп'ютерні програми.

Вибір методу математичної обробки емпіричних даних та обробка результатів дослідження – важлива і відповідальна частина роботи, тому слід продумати завчасно, які емпіричні показники будуть реєструватися, за допомогою яких методів оброблятися та які висновки при різних результатах обробки можна буде зробити. Для цього можна рекомендувати студенту звернутися до книги Сидоренко О.В. (Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. – СПб : ООО Речь, 2002. – 350 с.)

При виборі математично-статистичного критерію необхідно орієнтуватися на тип розподілу даних, який ми отримаємо в дослідженні.

Так, при нормальному розподілі (при досліджуваних більше 100 осіб) рекомендується використовувати *параметричні критерії*, при використанні *непараметричних критеріїв* тип розподілу даних не має значення. Ці критерії використовуються при невеликих об'ємах вибірки досліджуваних (від 10 осіб).

Більшість робіт мають декілька типів дослідницьких завдань, які і визначають тип математично-статистичного критерію:

а) пошук розбіжностей у психологічних показниках у досліджуваних, які мають ті чи інші особливості – застосовуються критерії для виявлення розбіжностей у рівні досліджуваного показника U-критерій Мана-Уї'тні, критерій Фішера, біномінальний критерій, парний критерій Вілкоксона.

б) пошук взаємозв'язку психологічних показників у одних і тих же досліджуваних – застосовується коефіцієнт кореляції – лінійної кореляції Пірсона, рангової кореляції Спірмена.

Після збору емпіричних даних проводиться їх обробка – «ручна» або комп'ютерна (за програмами SPSS та Statistica.)

У *другому підрозділі* другого розділу описуються та аналізуються отримані емпіричні дані та результати. Матеріал структурується, виходячи з логіки розв'язання проблеми у відповідності до програми дослідження. Внаслідок первинної обробки дані групуються за тим чи іншим критерієм і для наочності їх представлення подаються у графічному вигляді (таблиці, графіки, діаграми, гістограми та ін.). Представляється статистичний аналіз даних та обговорюються отримані результати.

Якісний аналіз отриманих результатів передбачає обговорення всіх головних результатів та виявлених закономірностей, їх критичний аналіз у співставленні з іншими точками зору та раніше відомими фактами. Структуруватися даний розділ повинен на основі логіки дослідження.

Логіка викладу результатів емпіричного дослідження може бути наступною:

- представлення результатів дослідження;
- аналіз отриманих даних у процесі дослідження;
- формулювання висновків.

Стиль викладу результатів емпіричного дослідження може бути такий:

- Розглянемо результати, отримані за допомогою методики...
- Результати дослідження рівнів прояву адаптації першокласників за цією методикою представлені в таблиці 2.1 та на рис.2.1.

– Результати проведеного дослідження, представлені у таблиці 2.3., свідчать, що досліджувані групи А відрізняються (характеризуються)...

– Отже, серед респондентів домінує високий рівень розвитку досліджуваного феномену (54% учнів), який характеризується....

– На середньому рівні знаходяться ...% учнів, якому притаманне...

– Низький рівень прояву наявний у ...% досліджуваних. Ці респонденти відзначаються....

– Таким чином, можна зробити висновок, що...

– Це можна пояснити тим, що...

– Ми вважаємо...

– На наш погляд, даний факт може бути проінтерпретований...

– Отримані нами дані узгоджуються із результатами дослідження Т. П. Сидорової [4], в яких...

У тексті роботи також необхідно приводити формули підрахунку типових статистичних критеріїв та описувати процедуру їх підрахунку. Формули виділяються в окремий рядок. Самі критерії описувати не потрібно, достатньо їх назвати та зробити посилання на джерела, де вони розглянуті.

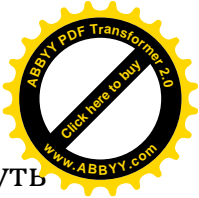
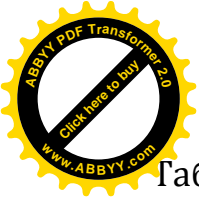
При описі результатів необхідно привести середні показники за вибіркою, вказати значимість розбіжностей, описати коефіцієнти кореляції та інші статистичні критерії. Далі у дужках обов'язково вказується рівень статистичної значущості отриманих результатів (можливі наступні варіанти):

1) розбіжності достовірні на 5%-му (1%-му) рівні значущості;

2) $p < 0,05$; $p < 0,01$ або $\alpha < 0,05$; $\alpha < 0,01$.

Виходячи з того, що у цій частині роботи надається велика кількість фактичного та цифрового матеріалу, використання *таблиць* та *рисунків* надає цьому матеріалу наочність.

Таблиці в тексті повинні бути подані безпосередньо після тексту в якому вона згадується вперше. Результати кількісного аналізу оформлюються у вигляді зведених таблиць, можуть ілюструватися графіками і діаграмами. Всі таблиці надписуються зверху, нумеруються. Представлена в таблиці інформація повинна бути зрозумілою і при необхідності супроводжується поясненнями в тексті дипломної роботи.

Таблиці, які виконують пояснювально-ілюстративну функцію, можуть використовуватися безпосередньо в тексті дипломної роботи. Таблиці з великими обсягами даних доцільно наводити в додатках.

Наведемо приклад подання пояснювально-ілюстративної таблиці, яка може бути використана у тексті дипломної роботи.

Таблиця 2.6

Вікові особливості прояву поведінкового структурного компоненту впевненості у собі у підлітків (за тестом В. Г. Ромека)

N=70

Рівні	Вибірка 10 – 11 років		Вибірка 12 – 13 років	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	-	-	-	-
Середній	16	45	20	57
Низький	19	55	15	43
Всього	35	100	35	100

Для представлення емпіричних даних добре використовувати графічні форми: діаграми, гістограми, графіки. Графічні форми потрібно підписувати внизу.

Рекомендації до використання і представлення графічних форм:

- Графік і текст повинні взаємодоповнювати один одного.
- Графік повинен мати всі дані та має бути зрозумілим сам по собі.
- Не можна на одному графіку малювати більше 4-х кривих.
- Підписувати осі потрібно внизу та ліворуч.

Діаграми (різновид – гістограми) рекомендується використовувати для демонстрації співвідношення між показниками.

Наведемо приклад подання результатів у вигляді гістограми.

Специфікою дипломних робіт з практичної психології є те, що вони орієнтовані на викладення результатів як констатувального, так і елементів формувального експерименту в галузі практичної психології. *Констатувальний експеримент* спрямований на фіксування існування чи відсутності певного психологічного феномена, встановлення його якісних характеристик та закономірностей прояву, взаємозв'язків з іншими якостями досліджуваного об'єкта.

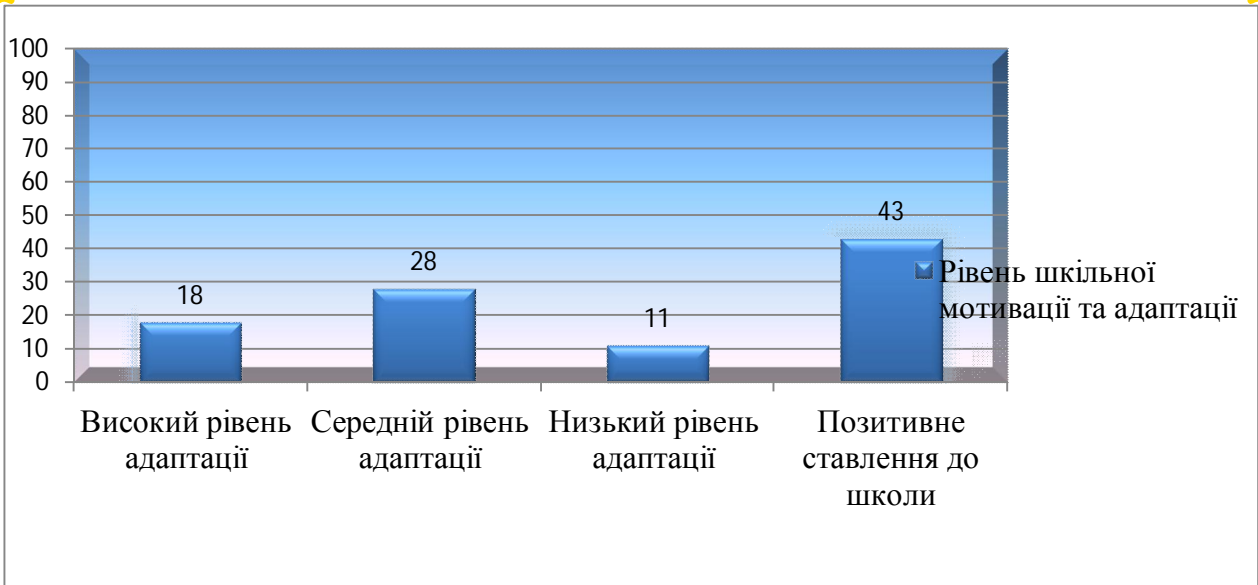
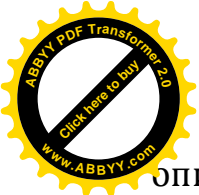

Рис. 2.1. Особливості рівнів прояву шкільної адаптації та мотивації першокласників

За допомогою *формуального експерименту* вивчають психічні властивості особистості у процесі їх цілеспрямованого розвитку. У межах дипломної роботи з практичної психології здійснюють рекомендації до його проведення (наприклад, розробляють практичні рекомендації за його результатами, адаптують або складають корекційно-розвивальні програми, програми просвітницько-профілактичної роботи з визначеної проблематики дослідження в галузі практичної психології. Конкретні розробки щодо проведення формуального експерименту за досліджуваною проблемою описують в *третьому підрозділі* другого розділу дипломної роботи. Назви таких підрозділів, як і при описуванні результатів емпіричного дослідження, повинні бути змістовними. Ось декілька прикладів: «Програма корекції самооцінки у підлітковому віці», «Психокорекційна система роботи з підсилення впевненості у собі у підлітків», «Методичні рекомендації по психологічній профілактиці та корекції підліткової суїцидальності», «Система психопрофілактичної та корекційної роботи зі зниження особистісної тривожності молодших школярів».

Логіка викладу підрозділу, присвяченого практичній психологічній роботі, потребує ясного і досить детального опису усього процесу психологічної допомоги: консультування, просвітницько-профілактичної, корекційної роботи. В цьому підрозділі, перш ніж викладати зміст корекційної програми та рекомендацій, доцільно обґрунтувати умови профілактики / корекції проблеми, обґрунтувати форму роботи та дати

опис етапів психокорекційного процесу, а вже потім представляти зміст рекомендацій та / або характеристику вправ.

При характеристиці вправ, які потрібно подавати послідовно до занять (по порядку), необхідно обов'язково вказати їх назву, джерело, з якого її взято, вказати її мету, інструкцію до проведення, особливості її обговорення. Наведемо приклад характеристики вправи:

Вправа «Вгадай стиль спілкування» [40] (заняття № 10)

Мета: навчити учасників діагностувати стиль спілкування – свій і співрозмовника, з'ясувати фактори, що впливають на вибір того чи іншого стилю спілкування, виробити навички швидкого вибору найкращого варіанту власної поведінки.

Інструкція: Учасники об'єднуються в три підгрупи по п'ять-шість чоловік, кожна з яких готує до показу сценку, яка відобразить певний стиль спілкування – впевнений, невпевнений, агресивний.

Обговорення: учасники-глядачі аналізують продемонстровані ним сценки, відповідаючи на запитання: Як можна назвати стиль спілкування, який показала підгрупа?

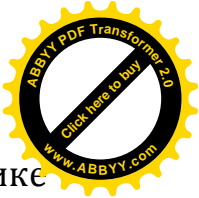
2.4. Оформлення висновків проведеного дослідження, списку використаних джерел та додатків

Висновки

У висновках стисло описуються головні результати, отримані в роботі. Висновки повинні містити основні теоретичні та практичні положення, які доводилися у роботі, відповідати поставленим завданням, вказувати чи підтверджена гіпотеза. (Зауважимо, що головною метою наукової роботи є пошук нових знань (істини), а не доведення будь-якою ціною висунутих гіпотез. Негативний результат – теж результат. Саме він часто свідчить про неупередженість та професійну наукову компетентність автора.)

У висновках також надають інформацію щодо можливого використання отриманих результатів. У кінці висновків, як правило, вказують перспективи подальших досліджень.

Висновки повинні бути короткими і змістовними, можливе їх подання у вигляді нумерованого списку. Головне правило – кожному завданню має відповідати пункт висновків.

Загальна кількість висновків має бути невеликою (до 5). Велике число висновків або їх опис в подробицях свідчать про невміння автора виділити головне у своїх результатах.

Один висновок повинен не суперечити іншому, а підсилювати його: якщо висновки не пов'язані між собою, текст роботи втрачає єдність.

Список використаних джерел і додатки

Обсяг списку використаних джерел залежить від кількості джерел, на які посилається (цитує) автор дипломної роботи. Кількість використаної літератури повинна бути достатньою для розробки обраної теми з практичної психології (не менше 30). Приклад оформлення бібліографічного опису наукових робіт згідно державного стандарту за 2006 р. («ДСТУ ГОСТ 7.1.:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»), який є обов'язковим і для оформлення списку використаних джерел у дипломній роботі, наведено у додатку Г.

Додатки – не обов'язковий розділ дипломної роботи. До них доцільно включати: повний опис методик; протоколи експериментів; приклади бланків обстеження, заповнені обстежуваними; проміжні математичні доведення, формули; таблиці, у яких узагальнюються емпіричні дані, статистичні розрахунки, а також різні малюнки, фотографії тощо, які ілюструють роботу.

2.5. Підготовка до захисту дипломної роботи

Підготовка до захисту роботи охоплює виготовлення засобів для унаочнення головних результатів досліджень і підготування виступу. Такі засоби мають на меті переконання аудиторії, сприяють доказовості основних постулатів, що виносяться на захист, покращують сприймання та полегшують виступ самого виступаючого.

Унаочнення (таблиці, схеми, діаграми, графіки) можна оформляти у вигляді плакатів. Готуючи *плакати*, слід враховувати розмір шрифтів (рекомендується жирний шрифт кегль 18-20, який найліпший для сприйняття зображених об'єктів).

У процесі виступу рекомендується використовувати заздалегідь підготовлені *мультимедійні презентації*.

Вимоги до презентації

Презентація виступу на захисті дипломної роботи зазвичай не повинна перевищувати 20 слайдів, але краще вкласти матеріал у 12-15 слайдів (максимум 2 слайди на хвилину промови). Тло слайдів презентації бажано обрати одне для всієї презентації. Можна скористатися шаблонами, які містить програма. Бажано, щоб кольори схем, діаграм, малюнків були яскравішими за тло, а отже краще використовувати світле тло з невеликою кількістю декоративних елементів. Ефекти анімації мають допомагати сприйманню інформації, а не бути самоціллю і не відволікати увагу слухачів від змісту презентації. Бажано не використовувати складних прописних шрифтів, розмір шрифтів має бути не менше, ніж 20-22 pt. В одному слайді доцільно вміщувати не більше, ніж 12-15 строчок тексту.

Презентація виступу повинна містити:

- короткий теоретичний вступ (вказати, хто займався досліджуваною проблемою і які підходи здійснені) (1-2 слайди);
- предмет, об'єкт дослідження (1 слайд);
- мета та гіпотеза дослідження (1 слайд);
- завдання дослідження (1 слайд);
- методи та методики дослідження (1 слайд);
- опис результатів дослідження (8-10 слайдів);
- висновки та рекомендації (1-2 слайди).

Класичні помилки презентації:

- забагато матеріалу на слайді;
- забагато слайдів;
- дуже швидко йдуть слайди;
- малий шрифт;
- надмірне «декорування»;
- тло слайду (шаблон) зливається з текстом або надмірно яскраве, відволікає увагу;
- невиправдане використання ефектів анімації;
- виступаючий говорить до екрану.

Підготовка до виступу

Готуючи доповідь, слід пам'ятати, що культура і літературність мовлення та дотримання регламенту є обов'язковим елементом культури й етики наукових повідомлень.

На виступ під час захисту дипломної роботи відводиться 10 -15 хв., отже не потрібно писати велику промову, оскільки ліміт часу може бути вичерпано раніше, ніж буде проголошено багатослівну доповідь. Доповідь повинна змістовно відображувати суть проведеного дослідження, але бути *лаконічною* і витриманою у *науковому стилі*.

Готуючись до виступу, потрібно враховувати, що виступ повинен складатися із *трьох смислових частин*, які відповідають за змістом *вступу*, *основній частині* та *висновкам* дипломної роботи.

Тому при підготовці доповіді потрібно спочатку висвітлити актуальність досліджуваної проблеми, сформулювати об'єкт, предмет, гіпотезу та завдання дослідження. У другій частині доповіді потрібно, передусім, розкрити суть, методологію й особливості організації та проведення емпіричного дослідження та здійснити аналіз отриманих результатів із демонстрацією кількісних та якісних показників з метою обґрунтування достовірності тверджень. У висновках потрібно навести головні результати дослідження і зазначити теоретичне і практичне значення отриманих результатів та можливі перспективи подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюлетень ВАК № 6 (92) – 2007. – С. 9–15.
2. Коломієць В. О. Як виконувати курсову роботу : метод. посіб. [для студентів вищ. пед. навч. закладів]. – К. : Вища школа, 2003. – 69 с.
3. Курсова, дипломна, магістерська: що про них потрібно знати? : метод. рекомен. [до виконання та оформлення науково-дослідних робіт студентів] / Укл. Гнаповська Л. В., Лянной Ю. О., Огієнко О. І. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2001. – 36 с.
4. Дипломна робота з психології : метод. рекомен. для студ. усіх форм навч. / Уклад. Т. Б. Тарасова, С. В. Пухно. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 76 с.
5. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт з психології / Уклад. Л. М. Коробка. – Суми : СОІППО, 2008. – 44 с.
6. Положення про дипломну роботу (ОКР «бакалавр», «спеціаліст») у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 15 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення індивідуального плану виконання дипломної роботи

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЇ

студента денної / заочної форми навчання

_____ курсу _____ групи

Інституту педагогіки і психології СумДПУ ім. А. С. Макаренка

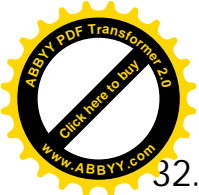
_____ (прізвище, імя, по-батькові)

№ п/п	Етапи роботи	Термін виконання роботи	Примітки про виконання, підпис керівника
1.	Вибір та затвердження теми, визначення програми та плану дослідження		
2.	Підбір та опрацювання наукової літератури з проблеми дослідження		
3.	Проведення констатувального експерименту		
4.	Первинна обробка результатів експерименту		
5.	Остаточне оформлення результатів теоретичної частини		
6.	Остаточне оформлення результатів експериментальної частини		
7.	Представлення остаточного варіанту тексту роботи науковому керівнику для ознайомлення і написання відгуку		

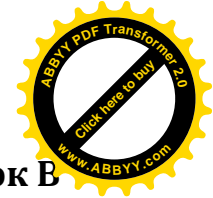

Орієнтовні теми дипломних робіт з психології для студентів – практичних психологів

1. Потреби особистості та шляхи їх розвитку.
2. Життєві цінності особистості та їх становлення.
3. Мрії та ідеали особистості.
4. Переконавання особистості, їх види та формування.
5. Інтереси особистості, їх види та формування.
6. Самооцінка особистості та її розвиток.
7. Рівень домагань та самоповага особистості.
8. Психологічні форми прояву насильства щодо особистості.
9. Особливості та динаміка ігрової діяльності дошкільників.
10. Психологічна готовність дитини до навчання у школі.
11. Особливості та динаміка навчальної діяльності.
12. Формування навичок та вмінь в діяльності.
13. Психологічні проблеми діяльності особистості.
14. Спілкування як інформаційний та емоційний обмін.
15. Спілкування дітей з дорослими.
16. Спілкування дітей з однолітками.
17. Особливості та функції педагогічного спілкування.
18. Особливості спілкування психолога і клієнта.
19. Процеси інтеграції в групах.
20. Процеси диференціації в групах.
21. Особистість в групі.
22. Види уваги, їх прояви та розвиток.
23. Властивості уваги, їх прояви та розвиток.
24. Види пам'яті, їх суть, співвідношення та розвиток.
25. Процеси пам'яті, їх суть та розвиток.
26. Індивідуальні особливості пам'яті.
27. Сутність та особливості розвитку розумових операцій.
28. Види мислення, їх суть, співвідношення, етапи та фактори формування.
29. Індивідуальні особливості мислення та критерії розумового розвитку.
30. Види уваги, їх сутність та розвиток.
31. Емоційні якості особистості та їх формування.

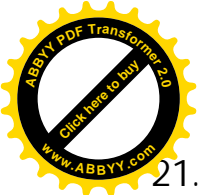

32. Вищі почуття, їх суть та фактори розвитку.
33. Емоційні якості особистості, їх формування та прояви.
34. Вольові якості особистості та їх формування.
35. Темперамент, його сутність, прояви та урахування в діяльності (навчальній, трудовій тощо).
36. Сутність, прояви та формування основних рис характеру.
37. Здібності, їх суть, рівні розвитку та умови формування.
38. Особливості ставлення особистості до діяльності.
39. Психологічні проблеми підготовки дітей до навчання у школі.
40. Психологічні основи формування навичок.
41. Психологічні основи підвищення ефективності діяльності особистості.
42. Особливості перебігу стресових станів особистості.
43. Особливості та корекція негативних особистісних проявів.
44. Психологічні особливості адиктивної особистості.
45. Особливості перебігу процесу адаптації особистості до нових умов життєдіяльності.
46. Психологічні чинники соціальної ізоляції особистості.
47. Психологічні проблеми сучасної сім'ї.
48. Психологічні основи профорієнтації.
49. Особливості прояву синдрому «професійного вигорання» у працівників організацій.
50. Профілактика та подолання професійних деформацій у працівників організацій.
51. Проблеми психологічної освіти: напрямки, засоби, перспективи.
52. «Я-концепція» та її психологічна сутність в структурі особистості.
53. Психологічні особливості самоствавлення особистості.
54. Особливості самоактуалізації особистості.
55. Психологічні особливості життєвого самовизначення особистості.
56. Психологічні особливості професійного самовизначення особистості.
57. Особливості довірчих відносин особистості.
58. Кар'єрні орієнтації особистості.
59. Психологічні особливості функціонування малих груп.
60. Психологічні особливості функціонування великих груп.
61. Етнопсихологічні особливості особистості.
62. Міжособистісні конфлікти та особливості їх психокорекції.

**Перелік тем дипломних робіт на 2011/2012 навчальний рік,
затверджених кафедрою практичної психології
(протокол № 1 від 29 серпня 2011р.)**

1. Взаємозв'язок креативності та продуктивності пізнавальних процесів у молодшому підлітковому.
2. Особливості розвитку моральних почуттів у молодшому шкільному віці.
3. Зв'язок темпераменту учнів та їх професійного вибору.
4. Особливості самооцінки у підлітковому віці.
5. Взаємозв'язок самосвідомості із тривожністю у юнацькому віці.
6. Взаємозв'язок самосвідомості та агресивності підлітків шкіл-інтернатів.
7. Взаємозв'язок самооцінки і тривожності у жінок зрілого віку.
8. Мотивація вибору майбутньої професії практичного психолога студентами різних галузей.
9. Психологічні особливості асертивності у юнацькому віці.
10. Особливості прояву механізмів психологічного захисту у ранньому юнацькому віці.
11. Психологічні особливості схильності до лідерства у юнацькому віці.
12. Психологічні особливості духовного становлення підлітків.
13. Вивчення чинників самоефективності у юнацькому віці.
14. Дослідження соціально-психологічної зрілості юнацтва.
15. Особливості формування особистості підлітка в різних умовах сімейного виховання.
16. Психологічні особливості прояву емоційного компоненту саморегуляції у підлітковому віці.
17. Психологічні особливості молодших школярів з різним соціометричним статусом.
18. Сіблінгові конфлікти у підлітковому віці.
19. Крос-культурне дослідження психологічного розуміння кохання у представників грузинської та української молоді.
20. Особливості професійного самовизначення старшокласників.

21. Психологічний аналіз страхів і тривожності дітей молодшого шкільного віку.
22. Взаємозв'язок проявів вербальної агресії та особистісних особливостей юнацтва.
23. Особливості конфліктної поведінки у підлітків з різними типами акцентуацій характеру.
24. Соціальний інтелект як складова комунікативної компетентності.
25. Особливості толерантності в юнацькому віці.
26. Психологічні особливості тривожності у підлітковому віці.
27. Вплив сімейного виховання на психічне здоров'я людини.
28. Подружні конфлікти в молодих сім'ях та шляхи їх попередження.
29. Психологічні особливості самоствалення у ранньому юнацькому віці.
30. Психологічні особливості схильності до адиктивної поведінки у молоді.

Додаток І

Зразок оформлення титульної сторінки дипломної роботи

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Інститут педагогіки та психології

Кафедра практичної психології

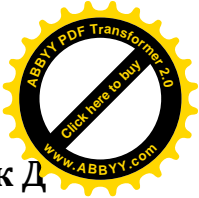
Петренко Ірина Андріївна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЕВНЕНOSTI У СОБІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Дипломна робота
Спеціальність 7.03010301 Практична психологія

Науковий керівник:
к. психол. н., доцент
Сидоренко Тетяна Петрівна

Суми – 2011

Зразок оформлення змісту дипломної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти дослідження розвитку самооцінки у підлітковому віці 6

 1.1. Сутність поняття «самооцінка особистості»..... 6

 1.2. Науково-теоретичні підходи до вивчення проблеми самооцінки..... 9

 1.3. Особливості самооцінки підлітків – сиріт 15

Висновки до першого розділу 22

РОЗДІЛ 2. Експериментальне вивчення самооцінки підлітків-сиріт ... 23

 2.1. Методичне забезпечення дослідження самооцінки підлітків – сиріт 23

 2.2. Аналіз результатів експериментального дослідження..... 30

 2.3. Рекомендації щодо профілактики формування неадекватної самооцінки у підлітків-сиріт 35

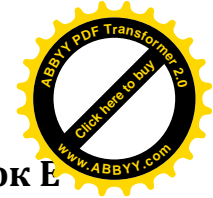
 2.4. Особливості корекції самооцінки в підлітковому віці (вправи)..... 38

Висновки до другого розділу 41

ВИСНОВКИ..... 43

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 46

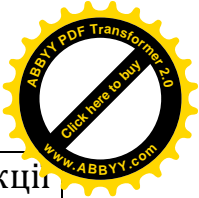
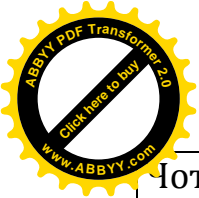
ДОДАТКИ..... 48

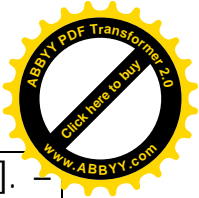
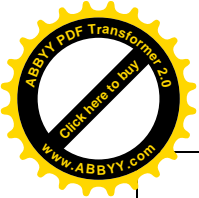
ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ НАУКОВИХ РОБІТ

(згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»)

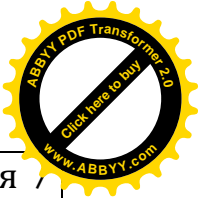
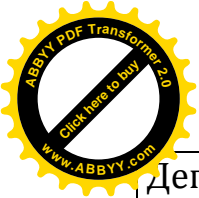
Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<p>1. Василій Великий. Гомілії / Василій Великий ; [пер. з давньогрец. Л. Звонська]. – Львів : Свічадо, 2006. – 307 с. – (Джерела християнського Сходу. Золотий вік патристики IV—V ст. ; № 14).</p> <p>2. Коренівський Д. Г. Дестабілізуючий ефект параметричного білого шуму в неперервних та дискретних динамічних системах / Коренівський Д. Г. – К. : Ін-т математики, 2006. – 111 с. – (Математика та її застосування) (Праці / Ін-т математики НАН України ; т. 59).</p> <p>3. Матюх Н. Д. Що дорожче срібла-золота / Наталія Дмитрівна Матюх. – К. : Асамблея діл. кіл : Ін-т соц. іміджмейкінгу, 2006. – 311 с. – (Ювеліри України ; т. 1).</p> <p>4. Шкляр В. Елементал : [роман] / Василь Шкляр. – Львів : Кальварія, 2005. – 196, [1] с. – (Першотвір).</p>
Два автори	<p>1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. – К. : Києво-Могилян. акад., 2005. – 397, [1] с. – (Бібліотека наукового щорічника «Україна дипломатична» ; вип. 1).</p> <p>2. Ромовська З. В. Сімейне законодавство України / З. В. Ромовська, Ю. В. Черняк. – К. : Прецедент, 2006. – 93 с. – (Юридична бібліотека. Бібліотека адвоката) (Матеріали до складання кваліфікаційних іспитів для отримання Свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю ; вип. 11).</p> <p>3. Суберляк О. В. Технологія переробки полімерних та композиційних матеріалів : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Суберляк, П. І. Баштанник. – Львів : Растр-7, 2007. – 375 с.</p>
Три автори	<p>1. Акофф Р. Л. Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Акофф Р. Л., Магидсон Д., Эддисон Г. Д. ; пер. с англ. Ф. П. Тарасенко. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. – XLIII, 265 с.</p>

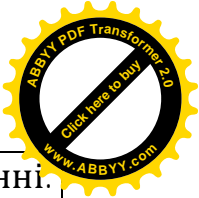
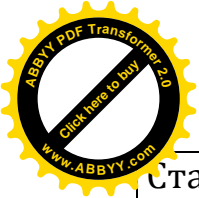
Чотири автори	<ol style="list-style-type: none">1. Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / [Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А.]. – К. : НДІ «Украгпромпромпродуктивність», 2006. – 106 с. – (Бібліотека спеціаліста АПК. Економічні нормативи).2. Механізація переробної галузі агропромислового комплексу : [підруч. для учнів проф.-техн. навч. закл.] / О. В. Гвоздев, Ф. Ю. Ялпачик, Ю. П. Рогач, М. М. Сердюк. – К. : Вища освіта, 2006. – 478, [1] с. – (ПТО: Професійно-технічна освіта).
П'ять і більше авторів	<ol style="list-style-type: none">1. Психологія менеджмента / [Власов П. К., Липницький А. В., Луцихина И. М. и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. – [3-е изд.]. – Х. : Гуманитар. центр, 2007. – 510 с.2. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. – К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 115 с. – (Серія «Формування здорового способу життя молоді» : у 14 кн., кн. 13).
Без автора	<ol style="list-style-type: none">1. Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В. Клос]. – К. : Грані-Т, 2007. – 119 с. – (Грані світу).2. Воскресіння мертвих : українська барокова драма : антологія / [упорядкув., ст., пер. і прим. В. О. Шевчук]. – К. : Грамота, 2007. – 638, [1] с.3. Тіло чи особистість? Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця ХІХ – початку ХХ століття : [антологія / упоряд.: Л. Таран, О. Лагутенко]. – К. : Грані-Т, 2007. – 190, [1] с.4. Проблеми типологічної та квантитативної лексикології : [зб.наук.праць / наук. ред. Каліущенко В. та ін.]. – Чернівці : Рута, 2007. – 310 с.
Багатотомний документ	<ol style="list-style-type: none">1. Історія Національної академії наук України, 1941—1945 / [упоряд. Л. М. Яременко та ін.]. – К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007 – (Джерела з історії науки в Україні). – Ч. 2 : Додатки – 2007. – 573, [1] с.2. Межгосударственные стандарты : каталог в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Рубцова Е. Ю. ; ред. Иванов В. Л.]. – Львов : НТЦ «Леонорм-Стандарт», 2005— .— (Серія «Нормативная база предприятия»).Т. 1. – 2005. – 277 с.3. Дарова А. Т. Неисповедимы пути Господни... : (Дочь врага народа) : трилогия / А. Дарова. – Одесса : Астропринт, 2006 – (Сочинения : в 8 кн. / А. Дарова ; кн. 4).4. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : Особенная часть : в 6 т. / Н. П. Кучерявенко. – Х. Право, 2002. – Т. 4: Косвенные налоги. – 2007. – 534 с.

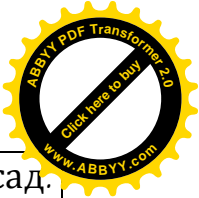
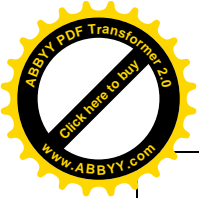
	<p>5. Реабілітовані історією. Житомирська область : [у 7 т.]. – Житомир : Полісся, 2006— .— (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією» : у 27 т. / голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.]). Кн. 1 / [обл. редкол.: Синявська І. М. (голова) та ін.]. – 2006. – 721, [2] с.</p> <p>6. Бондаренко В. Г. Теорія ймовірностей і математична статистика. Ч.1 / В. Г. Бондаренко, І. Ю. Канівська, С. М. Парамонова. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 125 с.</p>
Матеріали конференцій, з'їздів	<p>1. Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу : матеріали Всеукр. конф. молодих учених-аграрників [«Молодь України і аграрна реформа»], (Харків, 11—13 жовт. 2000 р.) / М-во аграр. політики, Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х. : Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2000. – 167 с.</p> <p>2. Кібернетика в сучасних економічних процесах : зб. текстів виступів на республік. міжвуз. наук.-практ. конф. / Держкомстат України, Ін-т статистики, обліку та аудиту. – К. : ІСОА, 2002. – 147 с.</p> <p>3. Матеріали ІХ з'їзду Асоціації українських банків, 30 червня 2000 р. інформ. бюл. – К. : Асоц. укр. банків, 2000. – 117 с. – (Спецвип.: 10 років АУБ).</p> <p>4. Оцінка й обґрунтування продовження ресурсу елементів конструкцій : праці конф., 6—9 черв. 2000 р., Київ. Т. 2 / відп. Ред. В. Т. Трощенко. – К. : НАН України, Ін-т пробл. міцності, 2000. – С. 559—956, ХІІІ, [2] с. – (Ресурс 2000).</p> <p>5. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій : зб. наук. праць / наук. ред. В. І. Моссаковський. – Дніпропетровськ : Навч. кн., 1999. – 215 с.</p> <p>6. Ризикологія в економіці та підприємстві : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 27-28 берез. 2001 р. / М-во освіти і науки України, Держ податк. адмін. України [та ін.]. – К. : КНЕУ : Акад. ДПС України, 2001. – 452 с.</p>
Препринти	<p>1. Шиляев Б. А. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ/ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов / Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. – Х. ННЦ ХФТИ, 2006. – 19 с. – (Препринт / НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т» ; ХФТИ 2006-4).</p> <p>2. Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. – Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. – 7, [1] с. – (Препринт / НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).</p>

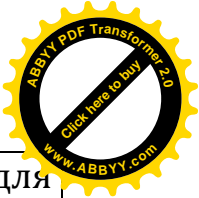
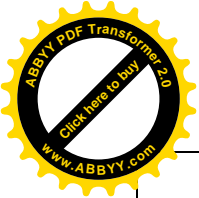
Депоновані наукові праці	<ol style="list-style-type: none">1. Социологическое исследование малых групп населения / В. И. Иванов [и др.] ; М-во образования Рос. Федерации, Финансовая академия. – М., 2002. – 110 с. – Деп. в ВИНТИ 13.06.02, № 145432.2. Разумовский, В. А. Управление маркетинговыми исследованиями в регионе / В. А. Разумовский, Д. А. Андреев. – М., 2002. – 210 с. – Деп. в ИНИОН Рос. акад. наук 15.02.02, № 139876.
Словники	<ol style="list-style-type: none">1. Географія : словник-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. – Х. : Халімон, 2006. – 175, [1] с.2. Тимошенко З. І. Болонський процес в дії : словник-довідник основ. термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко. – К. : Європ. ун-т, 2007. – 57 с.3. Українсько-німецький тематичний словник [уклад. Н. Яцко та ін.]. – К. : Карпенко, 2007. – 219 с.4. Європейський Союз : словник-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. – 2-ге вид., оновл. – К. : К.І.С., 2006. – 138 с.
Атласи	<ol style="list-style-type: none">1. Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт. дню науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф. ЮНЕСКО / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.] ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України [та ін.]. – / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.]. – К. : Варта, 2006. – 217, [1] с.2. Анатомія пам'яті : атлас схем і рисунків провідних шляхів і структур нервової системи, що беруть участь у процесах пам'яті : посіб. для студ. та лікарів / О. Л. Дроздов, Л. А. Дзяк, В. О. Козлов, В. Д. Маковецький. – 2-ге вид., розшир. та доповн. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 218 с.3. Куерда Х. Атлас ботаніки / Хосе Куерда ; [пер. з ісп. В. Й. Шовкун]. – Х. : Ранок, 2005. – 96 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none">1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).2. Медична статистика статистика : зб. нормат. док. / упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. – К. : МНІАЦ мед. статистики : Медінформ, 2006. – 459 с. – (Нормативні директивні правові документи).3. Експлуатація, порядок і терміни перевірки запобіжних пристроїв посудин, апаратів і трубопроводів теплових електростанцій : СОУ-Н ЕЕ 39.501:2007. – Офіц. вид. – К. : ГРІФРЕ : М-во палива та енергетики України, 2007. – VI, 74 с. – (Нормативний документ Мінпаливенерго України. Інструкція).

Стандарти	<ol style="list-style-type: none">1. Графічні символи, що їх використовують на устаткуванні. Показчик та огляд (ISO 7000:2004, IDT) : ДСТУ ISO 7000:2004. – [Чинний від 2006-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України 2006. – IV, 231 с. – (Національний стандарт України).2. Якість води. Словник термінів : ДСТУ ISO 6107-1:2004 – ДСТУ ISO 6107-9:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 181 с. – (Національні стандарти України).3. Вимоги щодо безпечності контрольно-вимірювального та лабораторного електричного устаткування. Частина 2-020. Додаткові вимоги до лабораторних центрифуг (EN 61010-2-020:1994, IDT) : ДСТУ EN 61010-2-020:2005. – [Чинний від 2007-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – IV, 18 с. – (Національний стандарт України).
Каталоги	<ol style="list-style-type: none">1. Межгосударственные стандарты : каталог : в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Павлюкова В. А. ; ред. Иванов В. Л.]. – Львов : НТЦ «Леонорм-стандарт, 2006— . – (Серия «Нормативная база предприятия»). Т. 5. – 2007. – 264 с. Т. 6. – 2007. – 277 с.2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : каталог-довідник / [авт.-упоряд. М. Зобків та ін.]. – Львів : Новий час, 2003. – 160 с.3. Університетська книга : осінь, 2003 : [каталог]. – [Суми : Унів. кн., 2003]. – 11 с.4. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Горницкая И. П., Ткачук Л. П. – Донецк : Лебедь, 2005. – 228 с.
Бібліографічні показники	<ol style="list-style-type: none">1. Куц О. С. Бібліографічний показчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році / О. Куц, О. Вацеба. – Львів : Укр. технології, 2007. – 74 с.2. Систематизований показчик матеріалів з кримінального права, опублікованих у Віснику Конституційного Суду України за 1997—2005 роки / [уклад. Кирись Б. О., Потлань О. С.]. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 11 с. – (Серія: Бібліографічні довідники ; вип. 2).
Дисертації	<ol style="list-style-type: none">1. Петров П.П. Активність молодих зірок сонячної маси: дис. ... доктора фіз.-мат. наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. – К., 2005. – 276 с.
Автореферати дисертацій	<ol style="list-style-type: none">1. Новосад І.Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гнучких гвинтових конвеєрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук :

	<p>спец. 05.02.08 «Технологія машинобудування» / І. Я. Новосад. – Тернопіль, 2007. – 20, [1] с.</p> <p>2. Нгуен Ші Данг. Моделювання і прогнозування макроекономічних показників в системі підтримки прийняття рішень управління державними фінансами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.13.06 «Автоматиз. системи упр. та прогрес. інформ. технології» / Нгуен Ші Данг. – К., 2007. – 20 с.</p>
Авторські свідоцтва	<p>1. А. с. 1007970 СССР, МКИЗ В 25 J 15/00. Устройство для захвата неориентированных деталей типа валов / В. С. Ваулин, В. Г. Кемайкин (СССР). – № 3360585/25-08 ; заявл. 23.11.81 ; опубл. 30.03.83, Бюл. № 12.</p>
Патенти	<p>1. Пат. 2187888 Российская Федерация, МПК7 Н 04 В 1/38, Н 04 J 13/00. Приемопередающее устройство / Чугаева В.И.; заявитель и патентообладатель Воронеж. науч.-исслед. ин-т связи. – № 2000131736/09 ; заявл. 18.12.00 ; опубл. 20.08.02, Бюл. № 23 (II ч.).</p>
Частина книги, періодичного, продовжаного видання	<p>1. Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 6. – С. 15—18, 35—38.</p> <p>2. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень / Тетяна Гранчак, Валерій Горовий // Бібліотечний вісник. – 2006. – № 6. – С. 14–17.</p> <p>3. Валькман Ю. Р. Моделирование НЕ-факторов – основа интеллектуализации компьютерных технологий / Ю. Р. Валькман, В. С. Быков, А. Ю. Рыхальский // Системні дослідження та інформаційні технології. – 2007. – № 1. – С. 39–61.</p> <p>4. Ма Шуін Проблеми психологічної підготовки в системі фізкультурної освіти / Ма Шуін // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 5. – С. 12—14.</p> <p>5. Регіональні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська, Р. О. Моїсеєнко, Г. І. Баторшина [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2007. – № 1. – С. 25–29.</p> <p>6. Валова І. Нові принципи угоди Базель II / І. Валова ; пер. з англ. Н. М. Середи // Банки та банківські системи. – 2007. – Т. 2, № 2. – С. 13—20.</p> <p>7. Зеров М. Поетична діяльність Куліша // Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка : (нариси з новітнього укр., письменства) : статті / Микола Зеров. – Дрогобич, 2007. – С. 245—291.</p>

	<p>8. Третьяк В. В. Возможности использования баз знаний для проектирования технологии взрывной штамповки / В. В. Третьяк, С. А. Стадник, Н. В. Калайтан // Современное состояние использования импульсных источников энергии в промышленности : междунар. науч.-техн. конф., 3-5 окт. 2007 г. : тезисы докл. – Х., 2007. – С. 33.</p> <p>9. Чорний Д. Міське самоврядування: тягарі проблем, принади цивілізації / Д. М. Чорний // По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України : (кінець ХІХ—початок ХХ ст. / Д. М. Чорний. – Х., 2007. – Розд. 3. – С. 137—202.</p>
Електронні ресурси	<p>1. Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій [Електронний ресурс]] : навч. посіб. для студ. мед. вузів III—IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, П. М. Чуєв. – 80 Min / 700 MB. – Одеса : Одес. мед. ун-т, 2003. – (Бібліотека студента-медика) – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97-2000.— Назва з контейнера.</p> <p>2. Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України ; ред. О. Г. Осауленко. – К. : CD-вид-во «Інфодиск», 2004. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. – (Всеукр. перепис населення, 2001). – Систем. вимоги: Pentium-266 ; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. – Назва з титул. екрану.</p> <p>3. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. „Крим-2003») [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник – 2003. – № 4. – С. 43. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.</p>

**Зразок оформлення відгуку наукового керівника
дипломної роботи та рецензії**

ВІДГУК

наукового керівника

на дипломну роботу **Іванової Світлани Вікторівни**

«Психологічні особливості самоприйняття у ранньому юнацькому віці»

Необхідність виховання підростаючого покоління, здатного до особистісного зростання, ефективної міжособистісної взаємодії в умовах трансформації економічних, соціальних, культурних умов існування, характерних для сучасного етапу розвитку України, є однією з важливих завдань сучасної психологічної науки і практики. Одним із напрямків вирішення поставленої проблеми виступає дослідження самоприйняття як важливої особистісної якості, що забезпечує усвідомлення особистісної цінності, відчуття себе суб'єктом життєдіяльності, сприяє самоактуалізації. Отже, актуальність даної роботи не викликає сумнівів.

Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Чітко визначені об'єкт, предмет, мета і завдання дипломної роботи Іванової С.В. дозволили їй розкрити психологічні особливості феномену самоприйняття, висвітлити його специфіку у ранньому юнацькому віці.

Заслуговують на високу оцінку виконаний студенткою кількісний та якісний аналіз результатів експериментального дослідження, самостійно розроблені нею практичні рекомендації та програма корекційного впливу на самоприйняття з метою його підсилення у ранньому юнацькому віці.

Вважаю, що дипломна робота Іванової Світлани Вікторівни є актуальним, самостійним і завершеним дослідженням, відповідає вимогам до подібного роду робіт, і заслуговує високої оцінки.

Науковий керівник, к. психол. н., доцент
кафедри практичної психології
Інституту педагогіки та психології
СумДПУ ім. А. С. Макаренка

Демченко Т.П.

РЕЦЕНЗІЯ

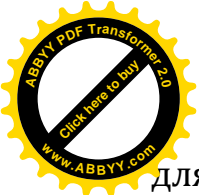
на дипломну роботу **Петренко Людмили Іванівни**
«Психологічні особливості адаптації дітей раннього віку до умов
дошкільного навчального закладу»

Соціалізація дитини нерозривно пов'язана із освоєнням нею нового соціального простору. Першою серйозною сходинкою у цьому процесі є вступ до дитячого садка, в якому малюк вчиться мистецтву спілкування та взаємодії з однолітками і дорослими, оволодіває різними навичками. Проте часто сильна емоційна прив'язаність до матері, психофізіологічні та особистісні особливості дитини заважають її успішній та своєчасній адаптації до умов дошкільного навчального закладу. Вказана проблема вимагає також від практичного психолога дошкільного закладу високо розвиненого вміння здійснювати відповідну діагностичну, просвітницько-профілактичну, консультативну та корекційну роботу. Отже, слід визнати тему дипломного дослідження «Психологічні особливості адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу», обрану Петренко Л. І., актуальною.

Матеріали дипломної роботи, поданої до захисту, поєднують лінії теоретичного та емпіричного вивчення окресленої проблеми, ґрунтуються на основі досліджень вітчизняної психології. Аналіз теоретичних аспектів проблеми дозволив студентці з'ясувати особливості поглядів різних авторів до вивчення проблеми адаптації дитини до умов дошкільного навчального закладу, дати психологічну характеристику раннього та дошкільного віку.

Структура і зміст першого розділу «Теоретичне дослідження адаптації дітей до умов дитячого садка» побудовані на основі аналізу праць вітчизняних науковців. Автор дипломної роботи дає визначення поняття «адаптація», виокремлює види адаптації дітей до умов дошкільного навчального закладу, вказує фактори, які впливають на її перебіг. Особливо слід відзначити намагання студентки здійснити ґрунтовний аналіз психологічних особливостей дітей дошкільного віку, виконаний студенткою у пп.1.2.

У другому розділі «Емпіричне дослідження адаптації дітей до умов дитячого садка» містяться результати емпіричного дослідження вищезазначеної проблеми за допомогою методів та методик, призначених

для вивчення адаптації дошкільників (анкети та стандартизованого спостереження) та тестом-опитувальником батьківського відношення, розробленими А. Я. Варгою та В. В. Століним. Здійснений кількісний та якісний аналіз отриманих результатів. Отримані емпіричні дані мають достатню візуальну представленість у таблицях та гістограмах. Заслужують на увагу складені студенткою на основі теоретичного аналізу літератури методичні рекомендації батькам щодо поліпшення процесу адаптації дитини до умов дитячого навчального закладу.

Поряд із позитивними здобутками автора дипломної роботи, слід висловити певні зауваження.

1. У теоретичній частині (пп. 1.1, 1.2, 1.3) автори як слід випускницею не проаналізовані (наявні лише посилання у квадратних дужках без узагальненого аналізу).

2. Текстова наповнюваність пп.1.1 – 2 с. На нашу думку, слід було об'єднати пп. 1.1 і 1.3, оскільки матеріал, який міститься у них, стосується саме адаптації дитини до умов дошкільного закладу, а не загальних проблем адаптації, її форм та видів (як було заявлено у назві пп. 1.1 «Сутність та зміст поняття адаптація. Форми та види адаптації»).

3. У п.п. 2.2 необхідно було більше уваги приділити узагальненому аналізу отриманих результатів, особливу увагу приділивши саме взаємозв'язку типу батьківського ставлення із ступенем адаптації дитини до умов дитсадка, який проаналізований недостатньо ґрунтовно.

4. Робота потребує редакційної доробки, виправлення опісок, неточностей (с.6, 25, 30, 41, 45, 50 тощо).

Не зважаючи на висловлені вище зауваження, дипломна робота Петренко Н. І. характеризується актуальністю, практичною значущістю, її зміст, структура та оформлення в цілому відповідають обраній темі та вимогам до такого роду робіт і заслуговує оцінки «добре».

12.06.2010 р.

Рецензент

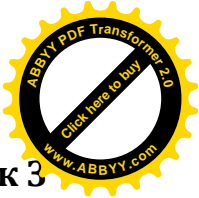
к. психол. н., доцент

кафедри практичної психології

Інституту педагогіки та психології

СДПУ ім. А. С. Макаренка

Іванова Г.М.

Електронні інформаційні ресурси мережі Інтернет з проблем психології

1. <http://psylib.kiev.ua/>
2. <http://www.nbu.gov.ua>
3. <http://psyberia.ru/work/biblio/>
4. <http://upsihologa.com.ua/library.html/>
5. <http://www.psychology-online.net/>
6. [http://www.gumer.info/bibliotek Buks/Psihol/](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/)
7. <http://www.zipsites.ru/psy/psylib/>
8. <http://www.psyvoren.narod.ru/bibliot.htm>
9. <http://bookap.info/>
10. <http://lib.guru.ua/PSIHO/>
11. <http://www.psychol-ok.ru/library.html>
12. <http://www.psychology.ru>
13. <http://childpsy.ru>
14. <http://www.univertu.ru>

Психологічні довідники, словники, енциклопедії

1. Большой психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – СПб. : Прайм ЕВРОЗНАК, М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 666 с.
2. Большой толковый психологический словарь / Ребер А. В 2 т. Пер с англ. – М. : ООО Изд-во АСТ; Вече, 2003. Т. 1. (А-О) – 592 с.
3. Большой толковый психологический словарь / Ребер А. В 2 т. Пер с англ. – М. : ООО Изд-во АСТ; Вече, 2003. Т. 2. (П-Я) – 560 с.
4. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психодиагностике. – СПб. : Питер, 2001. – 528 с.
5. Бююль А., Цефель П. SPSS : искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей : Пер. с нем. – СПб. : ДиаСофтЮП, 2001. – 608 с.
6. Немов Р. С. Психология : Учеб для студентов высш. пед. учеб. заведений : В 3 кн. Кн. 3 : Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. 3-е изд. – М. : ВЛАДОС, 1998. – 632 с.
7. Общая психодиагностика : Под ред. А. А. Бодалёва, В. В. Столина и др. – СПб. : Речь, 2003. – 439 с.
8. Психологическая энциклопедия. – 2 изд. / Под ред. Р. Корсини, А. Ауэр-баха. – СПб. : Питер, 2003. – 1096 с.
9. Психология человека от рождения до смерти / Под общ. ред. А. А. Реана. – СПб. : Прайм ЕВРОЗНАК, 2002. – 656 с.
10. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога : Учебное пособие : В 2 кн. – Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 384 с.
11. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога : Учебное пособие : В 2 кн. – Кн. 2 : Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приёмы и упражнения. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 480 с.
12. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. – СПб. : ООО Речь, 2000. – 350 с.
13. Фрейджер Р., Фрейдимен Д. Личность: теории, эксперименты, упражнения. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 864 с.
14. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). 3-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 607 с.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальний посібник

**Методичні рекомендації
до написання
дипломної роботи з психології**

спеціальність 7.03010301. Практична психологія

Укладач: **Наталія Олександрівна Єрмакова**

Суми: СумДПУ, 2011 р.

Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальна за випуск **А. А. Сбруєва**
Компютерна верстка **Ю. С. Нечипоренко**

Здано в набір 14.11.2011. Підписано до друку 19.12.2011.

Формат 60x84/16. Гарн Cambria. Друк ризогр.

Папір друк. Умовн. друк. арк. 4,1.

Обл.-вид. арк. 3,3. Тираж 100. Вид. № 78.

Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка

